

Från kvantitet till kvalitet, men vad är det?

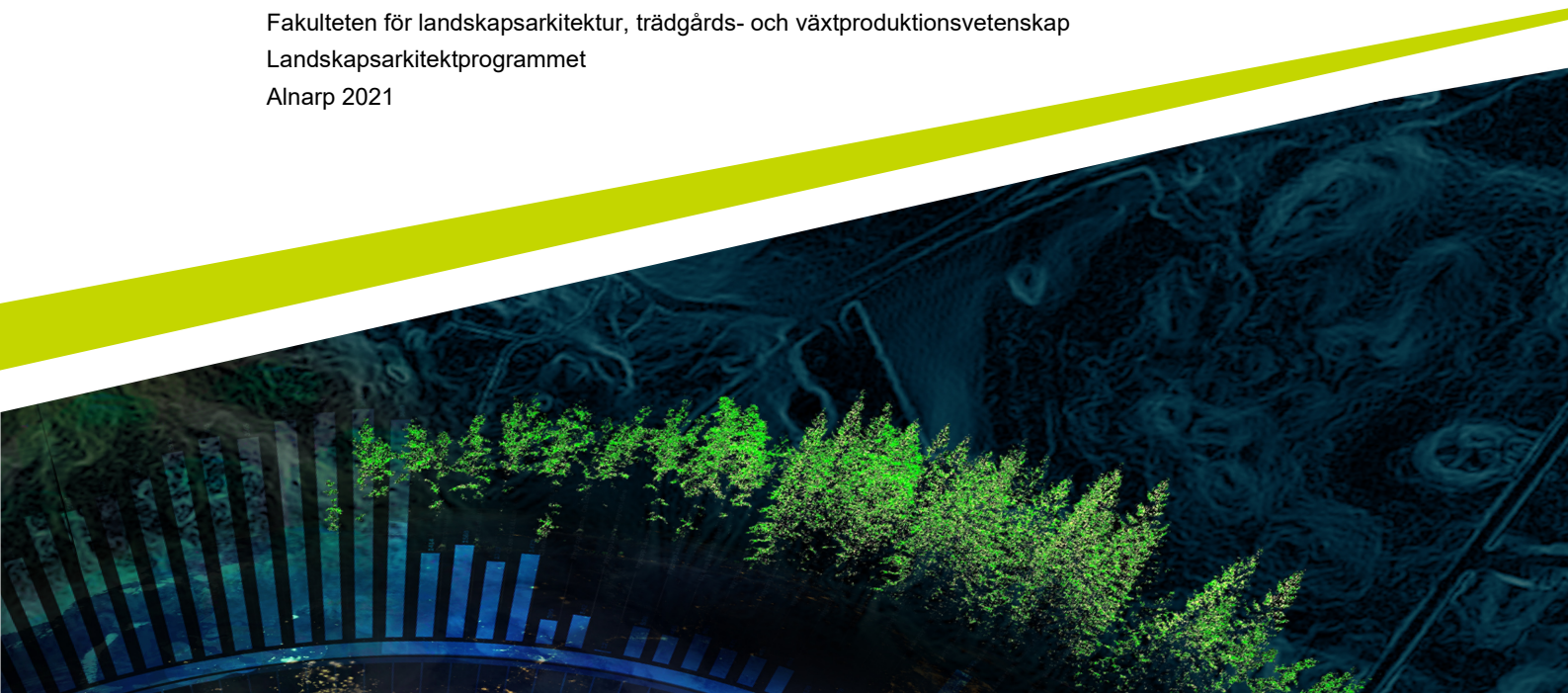
– En undersökning av hur begreppet kvalitet används när grönytor exploateras.

From Quantity to Quality, but what is that? – An investigation in the use of quality as a concept when green spaces are exploited.

Fredrik Johansson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2021

Från kvantitet till kvalitet, men vad är det? – En undersökning av hur begreppet kvalitet används när grönytor exploateras.

From Quantity to Quality, but what is that? – An investigation in the use of quality as a concept when green spaces are exploited.

Fredrik Johansson

Handledare: Karl Lövrje, SLU, institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Examinator: Victoria Sjöstedt, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Kandidatexamenarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Nyckelord: kvalitativa grönytor, kvalitetsdefinitioner, stadsförtätning, mångfunktionalitet, klimatanpassning

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap.

Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Stadsförtätning är en vanlig strategi för att möta den brist och efterfrågan på bostäder som finns i de flesta svenska städer i dag. Inte sällan ses grönytor som potentiella platser att förtäta på. Samtidigt ska dessa uppfylla behov av rekreation, klimatanpassning och biologisk mångfald.

Uppsatsen undersöker hur grönytors kvaliteter diskuteras i relation till strategin stadsförtätning, och om olika definitioner av- och synsätt på kvalitet påverkar vilka ytor som exploateras och vilka som bevaras. En modell för att analysera och diskutera olika definitioner av kvalitet presenteras. Modellen används sedan för att undersöka ett fall i Lund, där kommunen valt att exploatera delar av en park för bostadsbyggnation.

Undersökningen visar på behovet av ett fördjupat och breddat arbetssätt i bedömningen av grönytors kvaliteter, speciellt i relation till de behov av mångfunktionalitet och samutnyttjande som ökad bebyggelsetäthet och klimatförändringar ställer på dessa ytor.

Uppsatsen pekar också på hur en förskjutning i synsätt på grönytor, från kvantitet till kvalitet, kan ses i relation till ett paradigmskifte från modernismens rymlighetsideal till ett täthetsideal. Samtidigt behöver synsättet på kvantitet och kvalitet som motsatser omvärderas när klimatanpassningen av städer både kräver väl tilltagna ytor och en kvalitativ, komplex gestaltning.

Nyckelord: kvalitativa grönytor, kvalitetsdefinitioner, stadsförtätning, mångfunktionalitet, klimatanpassning

Abstract

Urban densification is a common strategy to meet the shortage and demand for housing that exists in most Swedish cities today. It is not uncommon for green spaces to be seen as potential places to densify. At the same time, these spaces must meet the needs for recreation, climate adaptation and biodiversity.

This bachelor's thesis examines how the qualities of green space are discussed in relation to the urban densification strategy, and whether different definitions of and views on quality affect which surfaces are exploited and which are preserved. A model for analysing and discussing different definitions of quality is presented. The model is then used to investigate a case in Lund, where the municipality has chosen to exploit parts of a park for housing construction.

The study shows the need for an in-depth and broadened approach in the assessment of green area qualities, especially in relation to the needs for multifunctionality and shared use that increased building density and climate change place on these areas.

The essay also points to how a shift in approach to green spaces, from quantity to quality, can be seen in relation to a paradigm shift from the modernist ideal of spaciousness to an ideal of density. At the same time, the view of quantity and quality as opposites needs to be re-evaluated when the climate adaptation of cities requires both roomy areas and a qualitative, complex design.

Keywords: qualitative green spaces, quality definitions, urban densification, multifunctionality, climate adaptation

Förord

Sankt Jörgens park i Lund är en plats jag ofta söker mig till. En ganska liten, avlång park samlad utmed en grund sänka. I ena änden vidgar sig parken runt en sedan länge torrlagd plaskdamm – ett monument över tidigare ambitioner.

Några tvärstigar leder ned i sänkan, in under ett frodigt lövtak. Här rinner ibland en liten bäck, men oftast är marken bara fuktig och täckt av örter. Slänterna och trädkronorna bildar ett rum att stiga in i. Här kan man vara utan att synas, och jag har aldrig mött någon annan människa här nere.

I vintras läste jag med förvåning att ett stort byggbolag fått löfte om att bygga hus i parken. Min starka reaktion fick mig att fundera över vad det var jag tyckte så mycket om med Sankt Jörgens park – vilka kvaliteter som fick mig att dras dit.

Kanske var det jag själv upplevde som en kvalitet – det gröna rum utan insyn där jag fick vara ifred en stund, något som andra såg som otillgängligt, snårigt, fult eller rentav skrämmande? Och hur tänkte kommunen, som ville sälja en del av parken?

Den här uppsatsen har skrivits med lika delar kärlek till stadens grönska, och respekt för dem som ägnar sina dagar åt att försöka tillgodose våra grundläggande behov – av bostäder, service och en rekreativ utemiljö.

Lund, den 8/8 2021.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Bakgrund	10
1.1.1. Den mätbara kvaliteten	10
1.1.2. Från ljus och rymd till tätt och effektivt.....	11
1.2. Mål och syfte	14
1.3. Frågeställningar	14
1.4. Metod.....	14
1.4.1. Studera talet om kvalitet	14
1.4.2. Ett kunskapskritiskt perspektiv.....	15
1.4.3. Tillvägagångssätt.....	16
1.4.4. Metodval	16
1.4.5. Avgränsningar.....	17
1.5. Material	17
1.5.1. Vetenskapliga publikationer	18
1.5.2. Myndighetstext.....	18
1.5.3. Intervjuer	19
1.5.4. Platsbesök	20
2. Att tänka kvalitet	21
2.1.1. Gamla behov i ett nytt paradigm.....	21
2.1.2. Grön förtätning, mångfunktionalitet och samnyttjande	22
2.1.3. Från kvantitet till kvalitet	23
2.2. Kvalitet - ett begrepp i behov av precision	23
2.2.1. Att säkra kvalitet.....	24
2.2.2. Att producera kvalitet	25
2.2.3. Präglande litteratur.....	26
2.3. Fyra perspektiv på kvalitet – en analysmodell.....	27
2.3.1. Kvalitet som det hälsofrämjande (hälsoperspektivet)	28
2.3.2. Kvalitet som användbarhet (användarperspektivet)	29
2.3.3. Kvalitet som ekologiska värden	29

2.3.4.	Kvalitet som ekonomiska värden	30
3.	Att göra kvalitet: exemplet Lund.....	32
3.1.	Brist på bostäder och grönytor	33
3.2.	Beskrivningar av kvalitet i Lund.....	34
3.2.1.	Kvalitativ parkmark.....	34
3.2.2.	Förtätning och grön förtätning.....	35
3.2.3.	Kvalitet som multifunktionalitet och samnyttjande	35
3.2.4.	Kvalitet när behoven krockar	36
3.3.	Exemplet Sankt Jörgens park.....	38
3.3.1.	Kvaliteter i Sankt Jörgens park	42
3.3.2.	Analys av kvalitetsdefinitioner.....	43
4.	Diskussion.....	45
4.1.	Kvalitet – vad är det, och för vem?	45
4.2.	Omdisponeringen av staden.....	47
4.1.	Slutsatser	48
4.2.	Metoddiskussion och reflektion	50
5.	Referenser	52
5.1.1.	Tryckta källor:.....	52
5.1.2.	Dokument, Lunds kommun:.....	55
5.1.3.	Elektroniska källor:.....	56
5.1.4.	Intervjuer:	56

1. Inledning

Ordet *kvalitet* förekommer ofta och i olika sammanhang när kommuner beskriver sina visioner för städernas gröna ytor. *Kvalitativa grönytor* och *kvalitativ parkmark* är begrepp som tycks rymma en mängd värden – de ska vara rekreativa, vackra, välskötta och erbjuda plats för olika åldrar, samhällsgrupper och behov. Samtidigt växer medvetenheten om de gröna ytornas förmåga att ta hand om dagvatten, skapa skugga, jämna ut temperaturen i staden och erbjuda husrum åt en mängd olika djur- och växtarter.

I dag är det brist på bostäder i de flesta av landets större tätorter. Samtidigt fortsätter inflyttningen, från land till stad och från mindre till större tätorter. Om den senare delen av 1900-talet präglades av stadens ytmässiga tillväxt, där åkermark förvandlades till bostadsområden och grusvägar blev till asfalterade matargator, är vår tids stadsbyggnadsparadigm förtätning. Att bygga staden tätare – *att växa inåt*, beskrivs ofta som den enda ekologiskt och socialt hållbara lösningen på behovet av nya bostäder.

I sökandet efter håll att täta vänds blickarna inte sällan mot de gröna ytorna. Trots den växande kunskapen om grönskans betydelse har mängden grönyta fortsatt att minska i många städer de senaste decennierna. Att grönytor bebyggs, eller naggas i kanten av markexploateringar illustrerar kanske en svårighet att förena olika behov. Men ianspråktagandet av grönytor kan också ses som uttryck för vad som definieras som kvalitet.

I Lund har kommunen gett en preliminär markanvisning till ett stort byggföretag, som vill bygga bostäder i en del av Sankt Jörgens park. Parken, som ligger i stadsdelen Tuna ett stenkast från centrala staden anlades på 1940-talet, och beskrivs av kommunen själva som ekologiskt och kulturhistoriskt värdefull. Planförslaget, som när detta skrivs ligger ute på samråd, kan ses som speciellt intressant i ljuset av den policy Lunds kommun har att inte ta *kvalitativ parkmark* i anspråk för byggnation.

I förslaget till detaljplan uttrycks att den del av parken som man vill exploatera har ett lågt rekreativt värde, är snårig och skräpig. För att kompensera förlusten av

parkmark föreslås kvalitetshöjande åtgärder i andra delar av parken. Utifrån resonemanget i planförslaget blir det relevant att fråga sig vad kommunen menar med kvalitativ parkmark, och vilka synsätt på kvalitet som ligger bakom beskrivningen av parken – som samtidigt värdefull och delvis värd att bebygga.

Vad är kvalitativa grönytor, och för vilka?

Den här uppsatsen utgår från ett av flera exempel där Lunds kommun bedömt att parkmark kan exploateras för så kallad förtättningsbyggnation. Genom intervjuer, och genom att studera de styrdokument och policys tjänstepersoner och politiker i kommunen baserar sina ställningstaganden på – och sedan knyta an till en teoretisk diskussion om hur begreppet kvalitet kan ses i relation till grönytor, söker uppsatsen svar på vilken roll synen på kvalitet spelar för ambitionen att bebygga eller bevara grönytor.

1.1. Bakgrund

Traditionell stadsplanering har byggt på teoretiska modeller om avstånd och ytbehov. Detta gäller bland annat planeringen av det gröna. Nya arbetssätt kännetecknas av tillgänglighet och upplevelse av kvalitet.

Lunds kommun, Pm 5 – Förtätning i Lund.

1.1.1. Den mätbara kvaliteten

Många av de gröna miljöerna i våra städer, från bostadsgårdar och kvartersparker till stora stråk av landskapsplanteringar, har planerats och anlagts utifrån kvantitativa beräkningar och normer. Från 1930-talet till slutet av 1980-talet fanns olika statliga normer som bland annat föreskrev hur mycket grönyta som skulle anläggas för varje kvadratmeter ny bostadsyta som byggdes (Kristensson, 2003).

Under de så kallade miljonprogramsåren på 1960- och 1970-talen uppfördes ungefär en femtedel av dagens bostadsbestånd i Sverige¹. En långvarig högkonjunktur och ett stort behov av arbetskraft, framför allt i städernas industrier hade fört med sig en i många fall akut bostadsbrist. Samtidigt präglades stora delar av det befintliga bostadsbeståndet, med dagens mått mätt, av låg standard både sett till utrymme, faciliteter och utemiljöer. Nu växte storskaliga bostadsområden och rationellt planerade radhuskvarter fram i expressfart. De anlades ofta på jordbruks-

---

¹ <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/>

mark i städers utkanter, och kom att omges av väl tilltagna grönområden varvade med lekplatser, bollplaner och mer gestaltade parkmiljöer.

De statliga normerna, exempelvis *God bostad* och *Svensk byggnorm*, som bland annat reglerade grönytors storlek, funktion och avstånd från bostaden var till största del inte tvingande. De fungerade dock som starka incitament eftersom de både påverkade möjligheterna till bygglov och förmånlig statlig finansiering av projektet (Kristensson, 2003; Rådberg, 1988). De kvantitativa normerna kan därmed ses som en viktig förklaring till hur svenska städer planerats och byggts under stora delar av 1900-talet.

Behovet av att på olika sätt garantera tillgången till och storleken på stadens gröna ytor kan enligt arkitekturprofessorn Johan Rådberg delvis spåras tillbaka till modernismens och funktionalismens genombrott under det tidiga 1900-talet. I sin avhandling *Doktrin och täthet i svenskt stadsbyggande 1875–1975* beskriver han vetenskaplighet och mätbarhet i stadsbyggandet som centrala funktionalistiska krav (1988, s.243).

Människors behov av utrymme, solljus, frisk luft och grönska sågs som vetenskapligt vederlagda, och genom att försöka reglera tillgången på så kallad *friyta* – allmänt tillgänglig mark för lek och utevistelse, skulle dessa kvaliteter garanteras. Ur det perspektivet blev kvantiteten, ytan, en kvalitet i sig, och regleringen av grönytor en garant mot det godtycke och den täta, marknadsdrivna exploatering som satt sin prägel på många innerstadskvarter (Kristensson, 2003; Tägil, 1997).

1.1.2. Från ljus och rymd till tätt och effektivt

American cities today, under the illusions that open land is an automatic good and that quantity is equivalent to quality, are [...] frittering away money on parks, playgrounds and project land-oozes too large, too frequent, too perfunctory, too ill-located, and hence too dull or too inconvenient to be used.

Jacobs, The Death and Life of Great American Cities (1961, s.110)

Jane Jacobs dom över ödsliga, trista och illa planerade grönytor är skriven i en amerikansk kontext, men kan ses sammanfatta mycket av den kritik som den modernistiska stadsplaneringen fick utstå även här i Sverige (jfr. Beer, Delshammar & Schildwacht, 2003). Johan Rådberg (1988) pekar i sin avhandling på att normsystemet och det kvantitativa tänkande som även bidragit till

utformningen av grönytor varit omdebatterat ända sedan det börjat praktiseras, men att kritiken tilltog under 1960 och 70-talet.

Eva Kristensson skildrar hur 1970-talets politiska och samhällsliga förändringar tog sig uttryck i synen på parker och bostadsnära grönytor; Idéer om boendeinflytande och känslomässiga värden som skönhet, naturlängtan och hemkänsla kan ses som kvalitativa behov, som de kvantitativa normerna hade svårt att svara mot (2003, s.60).

Forskaren Moa Tunström beskriver hur miljonprogrammet redan innan det genomförts ”laddades om från att ses som en framtidsvision till att av många uppfattas som ett misslyckande” (2012, s.114). Kritiken vände sig mot allt från modernismens idégoods till utformningen av enskilda områden, lägenheter och utemiljöer. På samma sätt som bostäder dömdes ut som fula, kvalitativt undermåliga och dåligt planerade kritiserades utemiljöerna för sin bristfälliga och standardiserade utformning (Beer, Delshammar & Schildwacht, 2003).

Orsakerna till den förändrade synen på hur städer bäst ska byggas kan betraktas utifrån ett komplex av olika faktorer, från händelser med global bärighet som oljekrisen 1973, till det politiska skiftet i Sverige från folkhemsbygge till nyliberalism. Dessa har belysts i en mängd olika sammanhang och utifrån olika perspektiv (se exempelvis Bradley, Broms Wessel, Tunström, 2005). Den här undersökningen avgränsas till några av de faktorer som kan ha fått en direkt och betydande inverkan på planeringen av städernas grönska:

- *Den framväxande miljörelsen*, eller de delar av den som blev en stark röst i planeringsdebatten från 1960-talet och framåt (Rådberg 1988). Stadsmiljögrupper som Alternativ stad i Stockholm propagerade för en tät resurseffektiv stadsbyggnad, och kritiserade glesheten och zoneringsen i modernismens stadsplaner, som man ansåg ledde till bilberoende och alienation (ibid.) Argumenten kan lätt kännas igen, till exempel i Lunds kommuns policydokument om förtätning (*PM 5 – Förtätning i Lund*).
- *Den ekonomisk/politiska omställning*, där staten främst under 1980 och 90-talet överlät ekonomisk och politisk makt. Detta skedde dels genom avregleringar av finansmarknaden och näringslivet, dels genom delegering av ansvar och beslutsfattande till lägre förvaltningsinstanser, som kommunerna. Samtidigt gick Sverige med i EU, och staten underordnade sig därmed en högre beslutsinstans.

- *Klimatfrågans växande betydelse.* Miljöforskaren Stefan Anderberg belyser i en artikel hur miljö- och klimatkursen stegvis växt från att under 1950-talet vara lokalt avgränsad och främst handla om hälsoeffekter till att från 1990-talet betraktas som en global angelägenhet, där utsläppen av växthusgaser ses som en nyckelfråga (2006). Genom ratificeringen av olika globala konventioner har Sverige förbundit sig att minska dessa utsläpp.

Urvalet ovan går att betrakta som axplock, men om man kopplar samman de olika faktorerna framträder deras betydelse för ett förändrat synsätt på stadsgrönska tydligare. Med stadsmiljörelsen fick idéer om täthet, närhet och den bilfria staden starkt genomslag, med tiden också inom politiken (exempelvis genom Miljöpartiet och Stockholmspartiet). Jane Jacobs lästes, så även hennes syn på vad som utmärkte bra parker och grönytor.

Kritiken mot den modernistiska stadsplaneringens bil- och energiberoende underblåstes av oljekrisen och den efterföljande lågkonjunkturen under senare delen av 1970-talet. Industrinedläggningar ledde till minskad efterfrågan på bostäder, och medan miljonprogrammet byggdes färdigt stod bostadsområden halvtomma i många städer – med stigande kostnader för bland annat uppvärmning och underhåll (Tägil, 1997). För att bromsa utvecklingen började de statliga subventionerna fasas ut, och med dem också de kvantitativa normerna. I och med införandet av Plan och bygglagen, PBL, 1987 sköts ansvaret för planering och anläggande av bostadsnära grönytor helt över på kommunerna (Kristensson, 2003).

Utifrån Beer, Delshammar och Schildwachts resonemang (2003) kan det dåliga ekonomiska läget för många (ofta kommunala) bostadsbolag ses som en viktig orsak till kritiken mot förortsområdets grönytor. Redan i slutet av miljonprogramseran började budgetar för skötsel och underhåll krympas, och i många fall förverkligades inte de kvalitativa intentionerna – medan de kvantitativa i hög grad var förpliktigande (ibid.).

Sett från det ekonomisk/politiska perspektivet har modernismens väl tilltagna grönytor rimmat illa med de krav på besparingar, budgetkontroll och rationalitet som ställts på kommunal verksamhet sedan 1980-talet (Randrup & Persson 2009). Medan de senaste decenniernas minskade kvantitet grönyta till stor del beror på exploatering (Statistiska centralbyrån, 2010), kan det som av exempelvis Lunds kommun (2006) benämns *underhållsskuld* – alltså eftersatt kvalitet, ses i ljuset av strukturella och politiska förändringar under samma tidsperiod.

De gröna ytor i våra städer som planerats och anlagts i ett politiskt och ekonomiskt system präglad av statlig styrning, god ekonomi och en modernistisk strävan efter rymlighet, kom alltså att växa upp i en tid där dessa system kritiserades och reformerades (jfr. Kristensson, 2003). Den ordnande hand som skulle beskära, omplantera och vårda modernismens grönska fanns inte där i den omfattning som det varit tänkt. Resultatet går till exempel att se i beskrivningar av vildvuxna och otrygga miljöer (Jansson et al. 2013).

1.2. Mål och syfte

Med utgångspunkt i ett fall där Lunds kommun valt att exploatera grönyta för byggnation, Sankt Jörgens park, undersöker uppsatsen hur begreppet kvalitet används och tolkas för att definiera vilka ytor som kan exploateras och vilka man väljer att skydda från exploatering.

Syftet är att bidra till ökad kunskap om hur begreppet kvalitet används i kommunal planering rörande grönytor, och om olika synsätt på kvalitet påverkar viljan att förtäta på existerande grönytor.

1.3. Frågeställningar

Utifrån undersökningens syfte har följande två forskningsfrågor formulerats:

- Hur kan vi förstå begreppet kvalitet i relation till städers grönytor? Hur uttolkas det, och hur omsätts det i fysisk planering/ gestaltning?
- Hur har synsätt på- och användning av begreppet kvalitet i Lunds kommun påverkat beslut rörande exploatering av grönyta i Sankt Jörgens park?

1.4. Metod

1.4.1. Studera talet om kvalitet

I samhällsvetenskaplig forskning används begreppet *metodologisk individualism* för att beskriva utgångspunkten att det som upplevs som ett samhällsfenomen i grund och botten utgörs av och formas av individers drivkrafter och behov. Ur det perspektivet kan exempelvis förtätning – som i inledningen beskrivs som ett av vår tids paradigmen inom stadsplanering, förstås som något mer än en vedertagen kollektiv sanning som påverkar individers tänkande och beslut; Förtätning blir ett fenomen skapat, pådrivet och vidmakthållet av ett oräkneligt antal intressen.

Utifrån en sådan ansats blir det möjligt att undersöka fenomenet genom att studera talet om det. Bakomliggande intressen kan ur det perspektivet framträda i användningen av begrepp för att beskriva fenomenet. I diskursen om förtätning är ett sådant begrepp *kvalitet*. Talet om kvalitet – hur begreppet laddas och används i relation till förtätning kan därmed säga något om hur förtätning förstås och används i olika syften. Att studera definitioner av kvalitet kan ses som ett försök att härleda och förstå de behov och intressen som utgör fenomenet förtätning.

Städers gröna ytor – parker, gröningar, impediment och ruderatmark blir då till projektytor där talet om förtätning kan ta fysisk form och underliggande intressen kan visa sig i definitioner av kvalitet. I den här undersökningen har en sådan projektyta studerats: Sankt Jörgens park är en plats i Lund där sådana kvalitetsdefinitioner presenterats i beslut rörande exploatering av mark för förtättningsbyggnation.

Genom att dels studera dessa definitioner – specifika som förekommer i planhandlingar för platsen liksom generella i exempelvis kommunens grönsprogram, dels genomföra intervjuer med tjänstepersoner på Lunds kommun som varit involverade i planläggningen av platsen har undersökningen försökt samla det kommunala talet om kvalitet i relation till förtätning av grönytor. Detta tal har sedan prövats mot en större kontext där resonemang förs om hur gröna ytors kvaliteter kan betraktas i relation till stadsbyggande.

1.4.2. Ett kunskapskritiskt perspektiv

Utifrån en kritisk kunskapssyn kan talet om något, i det här fallet gröna ytors kvalitet, betraktas som två sammanflätade berättelser (jfr. Abrahamson Lofström & Rombach, 2020). Den ena är lätt att följa eftersom den är just vad som sägs, och kan förstås av mottagaren utifrån dennes referensramar. Den andra däremot, består av de outtalade eller omedvetna normer, värderingar och avsikter som präglar vad, hur och i vilket sammanhang det berättas – den är en berättelse om berättelsen, en metaberättelse.

När en myndighet, till exempel en kommun, kommunicerar ett begrepp som kvalitet till sina medborgare finns det en risk att denna metaberättelse inte följer med, eller kan förstås av mottagare (som exempelvis inte läst Jane Jacobs). Ett kritiskt granskande och ifrågasättande av begreppet – hur och i vilket sammanhang det används, blir ur det perspektivet ett försök att synliggöra metaberättelsen, och därmed öka transparensen i förhållandet mellan myndighet och medborgare.

1.4.3. Tillvägagångssätt

Utifrån ovanstående resonemang kan undersökningen delas in i tre delar:

1. En studie av hur begreppet kvalitet används och problematiseras i litteratur – dels i några vetenskapliga publikationer, dels i ett urval myndighetsdokument och skrifter som främst riktar sig till kommunal planering.
2. En fördjupad studie av hur Lunds kommun använder begreppet kvalitet i beskrivningar av gröna ytor. Här är utgångspunkten dels relevanta styr- och policydokument, dels intervjuer med tjänstepersoner på stadsbyggnadskontoret och tekniska förvaltningen som på olika sätt arbetar med stadens gröna ytor.
3. En mindre fallstudie av en plats i Lund, där kommunen gjort bedömningen att parkmark kan exploateras för bebyggelse. Här studeras handlingar och beslutsunderlag kopplade till fallet, men också ett urval synpunkter och yttranden – i samrådsförandet och i media. I fallstudien ingår också platsbesök, liksom en intervju med en tjänsteperson som är delaktig i planprocessen.

1.4.4. Metodval

Valet av undersökningsmetod bygger först och främst på en avvägning mellan å ena sidan ämnesval och frågeställningar, och å den andra uppsatsens omfattning och tidsåtgång. De tre delarna ovan kan ses motsvara en stegvis avgränsning, från en mer generell och i vissa fall global kontext där begreppet kvalitet teoretiseras och problematiseras, till ett specifikt fall där kvalitet omsätts och tar form i stadsplaneringen i Lund.

Omvänt kan de tre stegen ses som en struktur för att kunna härleda definitioner av begreppet kvalitet. Sett från det perspektivet kan definitioner som förekommer i exemplet spåras till myndigheters begreppsanvändning och/eller till inflytelserika idéer om hur städer bäst ska byggas. Ett exempel på det senare kan vara den amerikanska journalisten och arkitekturkritikern Jane Jacobs resonemang om hur upplevd eller faktisk trygghet i en park ökar om den omges av bostäder med fönster som vetter ut mot den (Jacobs, 1961) – idéer som fått stor spridning och påverkat planeringspraktiker under lång tid (Berghlund, 1996. Se även kapitel 2.2.3.).

1.4.5. Avgränsningar

Som tidigare påpekats är kvalitet ett svårfångat, mångtydigt begrepp. Den här uppsatsen utgår från behovet att undersöka hur begreppet används av tjänstepersoner, politiker och andra som arbetar med att planera staden. Dessa yrkesmässiga definitioner kan ställas mot vad stadens invånare – de som staden planeras för, ser som kvaliteter i de gröna miljöerna. En sådan undersökning skulle behöva ett annat fokus och en helt annan utformning.

Samtidigt är yrkesmänniskor även privatpersoner, och deras yrkesmässiga bedömningar och ställningstaganden färgas därmed i olika grad av personliga erfarenheter och preferenser. Sådana kan i den här undersökningen ses skymta fram i citat och intervjuvar, och ska inte ses som representativa för någon allmän uppfattning.

När grönytor i den här undersökningen beskrivs värderande, med ord som otrygga, skräpiga eller vackra, ska värdeorden snarare förstås som yrkesmässiga tolkningar av vad som är allmänna uppfattningar. Tjänstepersoner i kommunal förvaltning är liksom förtroendevalda politiker satta att tolka, representera och gestalta medborgerliga behov. Det är just dessa tolkningar och representationer, och hur de förhåller sig till andra berättelser om vad kvalitet är, som är kärnan i undersökningen.

Vidare berörs endast på ett ytligt och selektivt sätt olika historiska skeenden och trender som satt sin prägel på städernas och grönytors utformning. Till exempel är många av Lunds parker och grönytor mer än hundra år gamla, och de ideal och synsätt på kvalitet som ligger bakom utformningen av dem är bortom undersökningens fokus.

I stycket 1.5.3. står det att undersökningen består av tre delar – en litteraturstudie, en fördjupad studie av hur Lunds kommun använder begreppet kvalitet i beskrivningar av gröna ytor och en fallstudie. Dessa metoder kan alla betraktas som klassiska vetenskapliga tillvägagångssätt, och hur de lämpligen ska utföras står beskrivet i otaliga texter. I den här undersökningen prövas dessa redskap utifrån den omfattning och tidsram som är given ett arbete på kandidatnivå. Urvalet av litteratur är därmed begränsat, liksom fallstudiens omfattning.

1.5. Material

Undersökningen bygger till största del på litteraturstudier. Framst har två typer av litteratur använts: a) Vetenskapliga publikationer och b) Myndighetstext, lagtext,

plandokument och praktisknära facklitteratur. Materialet innefattar också inspelade intervjuer, samt anteckningar och foton från platsbesök.

1.5.1. Vetenskapliga publikationer

Materialinsamlingen har till stor del utgått från litteratursökningar – dels i sökmotorer som Google och Google Scholar, dels i databaser som SLU:s Primo och ScienceDirect. Sökord och fraser som *Urban Green Space*, *UGS*, *Grönytor*, *Green space quality* och *Kvalitativa grönytor* har kombinerats med *Densification*, *Densify* och *Förtätning*.

Den digitala plattformen ResearchGate har varit en viktig källa till aktuell forskning, också för att den (liksom ScienceDirect), rekommenderar liknande artiklar utifrån ämnes- och sökord.

Under arbetets gång har referenssökningar i publikationer lett vidare, liksom översiktsartiklar (review articles). Handledares och medstudenters rekommendationer har också varit betydelsefulla, liksom litteratur från tidigare kurser inom landskapsarkitekturprogrammet.

Syftet med litteraturstudien har varit att få en uppfattning om hur begreppet kvalitet används i diskursen kring stadsgrönskans roll i den pågående förtätningen av städer. Då målet varit att ställa akademisk forskning om ämnet mot begreppsanvändning och definitioner av kvalitet, i myndigheters publikationer liksom i Lunds kommun, har valet av litteratur delvis styrts av den upplevda *kompatibiliteten* – alltså möjligheten att översätta, jämföra och diskutera texter i relation till varandra och till forskningsfrågorna. De avväganden och problem detta förfarande medfört och hur det påverkat undersökningen tas upp i metoddiskussionen i kapitel fyra.

1.5.2. Myndighetstext

Följande dokument har varit av betydelse för undersökningen: Boverkets publikationer *Rätt tätt* (2016), som behandlar förtätning, *Låt staden grönska* (2010a) och *Mångfunktionella ytor* (2010b) som diskuterar klimatanpassning och mångfunktionalitet, samt *Landskapets upplevelsevärden* (2007) som bland annat undersöker vad människor upplever som kvaliteter i bostadsnära natur.

Styr- och policydokument från Lunds kommun har främst använts i kapitel tre, men också som exempel på resonemang kring förtätning och grönytors kvaliteter. Här har gällande översiktsplan (Lund, 2018a), samt några av de dokument som

utgjort underlaget till den – så kallade PM, varit viktiga. *PM 5 – Förtätning i Lund*, *PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster* samt *PM 12 – Ett klimatanpassat Lund* berör på olika sätt frågor om förtätning och kvalitativa aspekter av stadsgrönska. Resonemang kring- och definitioner av kvalitet finns också i *Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet* (2006) samt i *Grönprogram för Lunds kommun* (2020). I kapitel tre diskuteras också de mer tillämpade definitioner av kvalitet som förekommer i plandokument för Sankt Jörgens park.

En annan typ av myndighetstext är publikationer från SLU, som i form av idéskrifter och kunskapsstöd från tankesmedjan Movium, eller i samarbetsprojekt riktar sig till externa mottagare som kommuner. Hit räknas skriften *Hela staden* – där forskare från SLU samarbetat med tjänstepersoner från Lunds kommun för att utveckla kunskapen kring hållbar stadsbyggnad.

1.5.3. Intervjuer

I undersökningen av hur kvalitetsbegrepp används i Lunds kommun och speciellt i diskussionen om Sankt Jörgens park har tre olika tjänstepersoner på kommunen intervjuats. Samtliga är eller har varit involverade i planprocessen för parken. Intervjuerna har varit av flexibel, semistrukturerad karaktär (jfr. Bryman, 2002, s. 301) och utgått från ett antal förformulerade frågor, dels om platsen och hur kvalitet diskuterats i planbeskrivningen, dels om hur kvalitet används mer allmänt i kommunens arbete med gröna ytor. Utifrån dessa frågor har intervjupersonerna fört resonemang, som i sin tur lett till nya frågeställningar.

Intervjuerna genomfördes under två tillfällen. Vid det första (2021 05 10) intervjuades person A, planingenjör på stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun. A arbetar med planläggningen av den del av Sankt Jörgens park som berörs av den föreslagna exploateringen – Detaljplan för del av Galgevången 1:20 m.fl. (Lund, 2021). Person A kontaktades då hen står som ansvarig handläggare för detaljplanen.

Vid det andra intervjutillfället (2021 05 11) medverkade person B och C, båda landskapsarkitekter på Lunds kommun. B arbetar på tekniska förvaltningen och C på stadsbyggnadskontoret. Intervjuerna genomfördes digitalt, med hjälp av videokonferensprogram och spelades in som ljudupptagningar i formatet m4a. Relevanta stycken har sedan transkriberats och utgör citat i kapitel tre och fyra.

1.5.4. Platsbesök

Sankt Jörgens park i Lund har besökts vid flera tillfällen. Besöken har skett vid olika tidpunkter under våren 2021. Syftet har dels varit att bilda en uppfattning om platsen och de förhållanden som beskrivs i plandokumentet, dels att dokumentera platsen. Dokumentationen består av minnesanteckningar och fotografier. Parken har också besökts regelbundet i mer informella syften, på promenader och joggingturer – ibland i mörker.

2. Att tänka kvalitet

I det här kapitlet undersöks vad som läggs i begreppet kvalitet och hur det används i relation till städers grönska och det rådande idealet att *bygga staden inåt*. Hur olika funktioner kan beskrivas som kvalitativa beroende på perspektiv och intresse diskuteras inledningsvis utifrån relevant litteratur. Diskussionen mynnar ut i en modell där olika sätt att se på kvalitet synliggörs och ställs mot varandra. Modellen testas sedan i kapitel tre med Lund som spelplan.

2.1.1. Gamla behov i ett nytt paradigm

Ett drygt halvsekel efter lanseringen av miljonprogrammet finns likheter mellan den tidens och dagens diskussion om hur staden bäst ska byggas. Behovet av bostäder är, precis som på 1960-talet stort i de flesta av landets städer, och när byggherrar, politiker och planerare ser sig om efter mark att exploatera ställs täthet och höga exploateringsstal mot behovet av ljus, rymd och grönska. På samma gång kan själva förutsättningarna för diskussionen, och den diskurs som omger stadsplaneringen, ses som väsensskilda. Medan 1960-talets stadsplanering utgick från bilen som det självklara transportmedlet, och jordbruksmark betraktades som praktisk och billig mark att bebygga, har de senaste decenniernas tilltagande fokus på miljö- och klimatfrågor fört in helt nya parametrar. Idag ses tätortsnära jordbruksmark i många kommuner som en viktig framtidsresurs, som ska värnas från exploatering. De fossildrivna transporterna, speciellt privatbilismen, betraktas alltmer som ett miljömässigt och utrymmeskrävande problem.

Stadsplanerarens uppgift kan därmed ses ha förändrats från att - i stor utsträckning bygga staden efter bilen, till att med olika medel försöka disponera om staden och bryta bilens dominans. Samtidigt hamnar städers grönytor i fokus när klimatrelaterade problem som rikligare nederbörd, stigande havsnivåer och fler värmeböljor kräver rumsliga lösningar. De klimatförändringar som för bara något decennium sedan ifrågasattes eller ignorerades, kan nu ses som normerande för stadsplaneringen, och klimatanpassning har blivit en kommunal skyldighet (se ex. Boverkets hemsida).

Så trots att diskussionen kan tyckas liknande sker den i en annan tid, och till stora delar i ett annat paradig. Om rymd var ett ledord i 1900-talets funktionalistiska stadsbyggnadsparadigm är täthet det begrepp som kan ses sammanfatta vår tids stadsbyggandsideal. Den täta, funktionsblandade staden beskrivs som eftersträvansvärd ur ett klimat- och miljöperspektiv, men också som ekonomiskt, socialt och hälsomässigt fördelaktig (se ex. Lunds kommuns ÖP, 2018a och Boverkets idéskrift Rätt tätt, 2016). Förtätning utmålas inte sällan som ett helande av staden. Genom att *läka ihop* de rumsliga avstånd som modernismen skapat, kan också stadens socioekonomiska sår läkas (Boverket, 2016, s. 7).

2.1.2. Grön förtätning, mångfunktionalitet och samnyttjande

Detta likhetstecken mellan den täta och den hållbara staden ifrågasätts från olika håll. Den engelska professorn i arkitektur och stadsbyggnad Ali Madanipour påtalar till exempel risken att centrala begrepp som ekologisk hållbarhet berövas sin autenticitet och främst används för att ”klä upp” ekonomiska behov (Madanipour, 2005). Thorbjörn Andersson, professor vid SLU, ställer det populära argumentet att den täta staden innebär minskat resande mot stockholmarnas resvanor, och drar slutsatsen att ett direkt samband saknas. Däremot, hävdar Andersson, lånar gärna privata aktörer som byggbolag in sådana hållbarhetsargument. Därmed framstår de som samhällsbyggare trots att deras mål först och främst är högre exploateringstal och större avkastning (Andersson, 2015).

Ur ett grönyteperspektiv blir den svårlösta ekvationen att fler människor ska samsas om den grönska som samtidigt riskerar att minska till följd av byggnationen. Till det kan läggas de effekter som klimatförändringar väntas ge, exempelvis i form av fler skyfall och mer nederbörd som en allt större andel hårdgjord yta ska hantera. En ökad bebyggelsestäthet riskerar också att förstärka effekten av värmeböljor i städer, och bidra till så kallade värmeöar, där extrema temperaturer riskerar att skada både människor, växter och material (Lund, 2020).

De negativa följderna av en oaktsam stadsförtätning – sociala, miljö- och klimatmässiga liksom ekonomiska, diskuteras i merparten av de texter som ligger till grund för den här undersökningen. En återkommande slutsats, både i vetenskapliga texter, myndighetstext som främst vänder sig till kommuner (ex. texter från Boverket) och kommunala policydokument (ex. Lund kommuns PM 5 – Förtätning i Lund) är att en tätare stad kräver en mer omsorgsfull planering och gestaltning som kan hantera en hög komplexitet. Speciellt gäller det för stadens mellanrum, dess torg, parker och grönska som behöver kunna svara mot de ökade krav som kommer att ställas på dem.

I den här undersökningen studeras några av de begrepp som används för att beskriva detta synsätt på städers grönytor. Grön förtätning, mångfunktionalitet och samnyttjande kan alla ses som produkter, både av de senaste decenniernas förtätningssdiskurs och av klimatfrågans internalisering i stadsplaneringen.

2.1.3. Från kvantitet till kvalitet

Gemensamt för dessa begrepp är att de representerar en kvalitativ syn på grönytor – alltså att det inte primärt är ytans storlek utan dess gestaltning och funktion som ger den värde. Tanken är att det med genomtänkt gestaltning går att kombinera olika funktioner som kan samverka och skapa en högre kvalitet. Åtgärder för klimatanpassning kan ur det perspektivet ges upplevelsemässiga kvaliteter, rumsliga lösningar kan ge plats för fler människor och behov, och byggnation i en del av en park kan generera resurser att höja kvaliteten i andra delar.

Om kapitel ett försökte belysa hur en förändrad samhällskontext präglat städers grönytor det senaste seklet, utgår detta kapitel från de behov och betraktelsesätt förändringarna fört med sig. Från att ha kunnat förvandla god åkerjord till parkmark, utan vidare krav än att den skulle vara tillräckligt stor och tillfredsställa rekreativa behov, behöver dagens planerare tänka holistiskt, återanvända ytor och disponera dem utifrån en mångfald av krav och behov. Lite förenklat har det skett ett skifte från ett kvantitativt till ett kvalitativt tänkande kring gröna ytor.

2.2. Kvalitet - ett begrepp i behov av precision

Är varje gräsmatta att betraktas som park? Vi menar att så inte är fallet utan ställer högre krav på Uppsalas grönområden. Endast grönområden som tas om hand på ett ordentligt sätt, som lockar med ett utbud och håller en hög kvalitativ status bör kallas för park. (Forss & Hahne, 2011)

Citatet ovan är hämtat ur ett debattinlägg i Upsala nya tidning, där dåvarande kommunalrådet Cecilia Forss och byggnadsnämndens ordförande Liv Hahne (båda moderater) argumenterar för kommunens planer att bebygga delar av Seminarieparken i stadsdelen Luthagen i Uppsala.

Som nämndes i inledningen används ordet kvalitet ofta och i olika sammanhang när olika aktörer som kommuner, beslutsfattare, debattörer och forskare beskriver

gröna ytors värden. Det är lätt att konstatera att kvalitet i relation till grönytor är ett mångtydigt begrepp, som kan syfta på vitt skilda egenskaper beroende på bakomliggande intressen, kompetens och betraktelsesätt (jfr. Taylor och Hochuli, 2017). Kvalitet kan också ses som något i grunden relativt. Det vittnar egentligen bara om att något rymmer tillräckligt mycket av ett specifikt, men subjektivt, värde.

Samtidigt hävdas just avsaknaden av kvalitet, eller behovet av höjd kvalitet som skäl till att förtäta på vissa grönytor (till exempel Sankt Jörgens park i Lund). Bristande kvalitet anges som orsaker till att så få människor vistas på andra (Forss & Hahne, 2011). I sådana fall blir begreppsdefinitionen, liksom hur behovet av kvalitet förhåller sig till andra behov (exempelvis bostäder eller kommunala budgetramar) särskilt viktiga att förstå.

Taylor och Hochuli (2017) menar att det problematiska med användningen av populära och mångtydiga begrepp, som kvalitet, inte ligger i själva begrepps-användningen utan i avsaknaden av tydliga definitioner. Utan precisering av vad som avses med kvalitet blir ordet vagt och öppnar sig för tolkningar utifrån mottagarens egna referensramar. I relation till andra konkurrerande behov som tydligt kan kvantifieras och verifieras med hjälp av statistik eller ekonomiska kalkyler riskerar det vaga och mångtydiga att nedprioriteras, eller användas endast i syfte att underbygga andra behov.

Flera studier som beskriver svårigheten att hävda de gröna miljöernas kvaliteter i relation till andra behov, pekar på avsaknaden av ”ekonomisk kvantifierbarhet” som en av de viktigaste orsakerna till att grönytor inte prioriteras, och därmed riskerar exploatering (Cilliers & Timmermans, 2015 s. 676; Jansson, Persson & Östman, 2013). Samtidigt visar andra beräkningar hur närheten till parker och grönområden höjer det ekonomiska värdet på kringliggande fastigheter – uppgifter som exempelvis Lunds kommun framhåller i policydokument (se ex. *PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster*).

2.2.1. Att säkra kvalitet

Begreppet kvalitetssäkring kan ses som ett redskap för att göra en kvalitet kvantifierbar. Genom att kvalitetssäkra något garanteras dess värde utifrån en bestämd standard. I relation till grönytor kan till exempel en skötselplan, eller en säkerhetscertifiering av lekredskap ses som en kvalitetssäkring. Men i en större skala går också de normer för tillgång och tillgänglighet som berördes i kapitel ett att betrakta som ett sätt att trygga kvalitet. Genom att garantera en viss mängd yta

och ett bestämt antal funktioner (exempelvis lekplatser eller bollplaner) inom ett maximalt avstånd från bostaden garanteras en minimistandard.

Ur ett annat perspektiv kan det ideologiska ramverket *New Public Management*, *NPM* ses, både som ett uttryck för kvalitetssäkring och som en orsak till bristande kvalitet. *NPM*, som fått ett starkt genomslag inom kommunal förvaltning, kan lite förenklat beskrivas som ett antal idéer om hur offentlig verksamhet ska effektiviseras. Detta kan bland annat ske genom kostnadsminskningar och konkurrensutsättning (Hood, 1991). Med utgångspunkten att offentlig verksamhet saknar näringslivets effektivitet och incitamentet att skapa kvalitet till lägsta möjliga kostnad, är en av de bärande idéerna inom *NPM* att låta den konkurrera på lika villkor med privata entreprenörer.

Genom exempelvis lagen om offentlig upphandling, LOU, har kommuner pålagts denna konkurrens, och samtidigt ansvaret att kontrollera att den upphandlade verksamheten uppfyller överenskomna kvalitetskrav. Det har enligt Randrup och Persson (2009) lett till att kommuner prioriterat kortsiktig skötsel framför långsiktigt underhåll och utveckling av grönytor. Effekterna av dessa prioriteringar, i form av nedbantat och eftersatt underhåll diskuteras bland andra av Sörensen (2014).

2.2.2. Att producera kvalitet

I artikeln *Public urban green space management in Norwegian municipalities: A managers' perspective on place-keeping* (2019) beskriver Fongar et al. hur offentliga institutioner, som kommuner, definierar vad som är kvalitet i städers grönska. Genom att dels budgetera och göra ekonomiska prioriteringar, dels upprätta styrdokument och underhållsplaner sätts en standard. Denna standard upprätthålls sedan i allt från planering och anläggande av ny grönska till skötsel och underhåll av den befintliga (ibid).

Resultatet blir enligt artikelförfattarna ett slutet, självreproducerande system där kvalitet definieras utifrån de förutsättningar organisationen självt skapat, och värderas utifrån en egentillverkad måttstock. Detta resonemang kan illustreras med ännu ett citat från de båda Uppsalapolitikernas debattartikel:

Seminariet är ett stadsnära grönområde som i dag används av väldigt få Uppsalabor. Området omgärdas av högt stängsel och upplevs som otillgängligt. Genom att bygga bostäder med tydliga entréer, gång- och cykelstråk samt planteringar och platser för rekreation öppnar vi området och gör det mer

tillgängligt och välkomnande. Parkytan blir så stor att den uppfyller kraven på att vara stadsdelspark för hela Luthagen. (Forss & Hahne, 2011)

I kommunpolitikernas beskrivning är den befintliga platsen en otillgänglig, underutnyttjad *grönyta*, medan den i kommunens förslag omvandlas till en tillgänglig och välkomnande *parkyta*. Denna definition, liksom hela debattinlägget, kan utifrån Fongar et als resonemang ses som *produktion* av kvalitet. Kommunpolitikerna kan ta stöd i det planförslag som kommunen självt utarbetat, vilket i sin tur utgår från de policys och riktlinjer som även de arbetats fram inom organisationen.

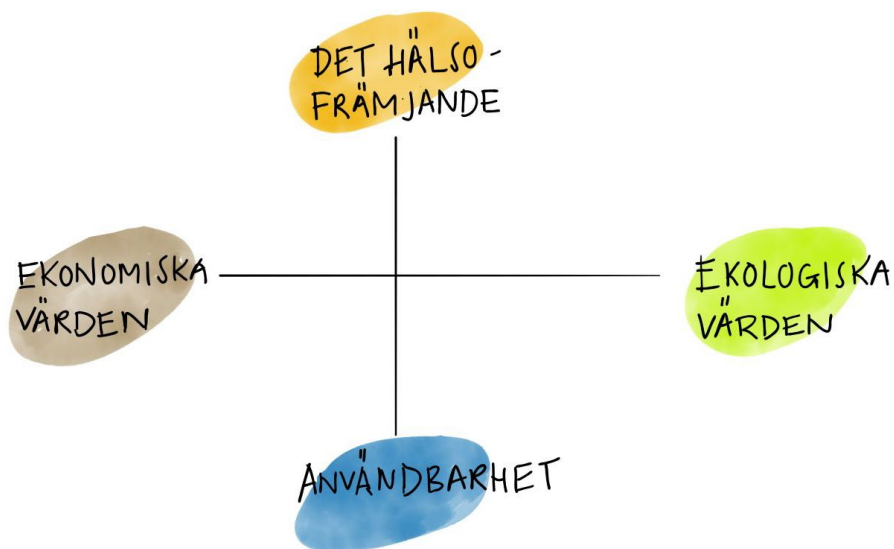
Produktionen av kvalitet kan ses styras av ekonomiska prioriteringar, vilka i sin tur påverkas av politiska idéer, som New Public Management. Tillämpningen av sådana idéer har lett till rationaliseringar och budgetnedskärningar, vilka i sin tur genererat en underhållsskuld.

2.2.3. Präglande litteratur

I sin avhandling *Perspektiv på stadens natur – om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden* (1996) undersöker Ulla Berglund vilka ideal som påverkat planerare och arkitekter som arbetar med stadsbyggnadsfrågor. Hon använder bland annat begreppet *präglande litteratur* för att beskriva idéer som fått stor spridning och betydande påverkan på den samtida generationen stadsbyggare (ibid. s.124). Berglund betonar särskilt det inflytande som den amerikanska journalisten Jane Jacobs bok *The Death and Life of great American Cities* haft: ”Antalet referenser till denna bok i debatt såväl som i vetenskapliga skrifter är oräkneliga” (ibid. s.125).

Gemensamt för denna typ av präglande litteratur, dit förutom Jacobs också böcker av Jan Gehl, Gordon Cullen och David Lynch anförs är enligt Berglund deras kritik mot det modernistiska stadsbyggandet – en kritik som ”spiller ut över” synen på, och arbetet med grönplanering.

Utifrån Berglunds resonemang kan även andra idéer ses som präglande för stadsbyggnadsdiskussionen. Ur ett grönyteperspektiv är miljöpsykologiska studier som *The experience of nature* av Rachel och Stephen Kaplan (1989), där gröna miljöers hälsomässiga effekter på den urbana människan vederläggs, återkommande referenser när grönytors betydelse och kvaliteter beskrivs. Synen på natur eller ”naturlighet” som mentalt stärkande återkommer både i kunskaps- och vägledninglitteratur från myndigheter som Naturvårdsverket (Ottosson & Ottosson, 2006) och Folkhälsomyndigheten (Johansson, Kollberg & Bergström, 2009) liksom i kommunala styrdokument (Lund, 2020).

Illustration: författaren.

2.3. Fyra perspektiv på kvalitet – en analysmodell

I den litteratur som studerats framträder några dominerande betraktelsesätt på vad kvalitet är och hur den bäst ska bedömas. För att bättre förstå situationen i Lund, och hur synsätt på kvalitet påverkat kommunens vilja att exploatera delar av Sankt Jörgens park delas dessa ”starka definitioner” in i fyra kategorier, eller perspektiv på kvalitet. Genom kategoriseringen skapas en modell, som i kapitel tre utgör underlag för diskussionen om hur kvalitet använts som argument i exemplet Sankt Jörgens park i Lund.

Indelningen i fyra perspektiv ska betraktas som en generalisering, gjord utifrån det behov av att tydliggöra några av de ingångar och intressen knutna till användningen av begreppet kvalitet i stadsbyggande som diskuteras i kapitel 1. Modellen kan därmed ses som ett försök att skapa ett enkelt analysverktyg för att bättre förstå begreppsanvändningen – talet om kvalitet och hur det representerar olika anspråk på stadens grönska.

Målet är att ställa dessa anspråk sida vid sida, för att utifrån det kunna föra en diskussion om hur de förhåller sig till varandra och till de övergripande behoven av gröna ytor och fler bostäder. De olika perspektiven blir i modellen inte motpoler utan aspekter, mellan vilka det går att dra samband och se synergier. Genom att synliggöra dessa samband och relationer skapas en intresseövergrip-

ande förståelse – en förståelse som i sin tur kan möjliggöra det bredare sektorsövergripande arbete som krävs för att möta framtida behov. De olika fyra perspektiven blir fyra lager som, tillsammans med andra lager, kan utgöra det holistiska tänkande som behövs vid planeringen av mångfunktionella grönytor.

2.3.1. Kvalitet som det hälsofrämjande (hälsoperspektivet)

Det första perspektivet utgår från synsättet att vistelse i gröna miljöer är välgörande för människors mentala och fysiska hälsa. Det välgörande kan dels vara sensoriskt/mentalt betingat, ett synsätt som bland annat tar stöd i miljöpsykologisk forskning (se exempelvis Kaplan och Kaplan, 1989; Grahn och Stigsdotter, 2010), dels motoriskt/fysiskt – en aspekt som till exempel företräds av Folkhälsomyndigheten. Det här perspektivet utgår från människors behov av och möjligheter till mental och fysisk återhämtning. Det är ett i grunden objektivistiskt perspektiv, som i första hand inte handlar om personliga preferenser, utan utgår från tanken om ett allmänmänskligt behov av grönska.

Ett exempel på tillämpning av perspektivet är Boverkets rapport *Landskapets upplevelsevärden* (2007), som utifrån flera studier diskuterar hur människor värderar gröna miljöer och vilka kvaliteter de efterfrågar. En av dessa studier, som bygger på enkätsvar från drygt 1300 personer om deras vistelsevanor i gröna miljöer visar att det är små parker och grönytor som står för mer än 40 procent av besöken. Närmare 80 procent av de svarande uppgav att de hade tillgång till en mindre park eller grönyta inom 300 meter från bostaden, och att de besökte den flera gånger i veckan. I rapporten identifieras fyra upplevelsevärden, utifrån de kvaliteter som värderats högst av de tillfrågade:

- *Ostördhet i en variationsrik miljö.* Här anges bland annat storleken som en kvalitet, liksom att det är fritt från buller, varierat och vackert.
- *Naturpräglad miljö.* Trädlikt, naturligt, lugnt och fridfullt.
- *Möjlighet till återhämtning.* Att det finns möjlighet både att bli uppiggad och lugnad; Att det är en motvikt till arbetet och att det finns möjlighet till mental och fysisk återhämtning och aktivitet.
- *Trygghet i en välskött miljö.* Att det upplevs tryggt och städat och att det finns gräsmattor.

Undersökningen tycks visa att subjektiva och immateriella kvaliteter som ostördhet och trygghet generellt (här finns skillnader mellan olika åldersgrupper) skattas högre av de svarande än objekt och mer konkreta funktioner som bänkar, belysning eller lekredskap (Boverket, 2007). Samtidigt påtalar rapportförfattarna svårigheten att generalisera och kategorisera upplevelser, och efterfrågar vidare

undersökningar av vad olika kvaliteter innebär för olika individer och samhällsgrupper. Man ställer sig till exempel frågan hur beslutsfattare och planerare synsätt och preferenser sammanfaller med andra grupper (Boverket, 2007). En slutsats i rapporten är att människors utevistelse i gröna miljöer styrs av närheten till ytor som uppfyller de kvaliteter som efterfrågas. Utifrån det framträder de bostads- och tätortsnära grönytorna som centrala platser och projektionsytor för människors behov – inte bara av sociala aktiviteter, lek och motion, utan också av avskildhet och naturupplevelser.

2.3.2. Kvalitet som användbarhet (användarperspektivet)

Det andra perspektivet kopplar kvalitet till just användningen – bruket av en plats. Alexander Ståhle, tidigare forskare i stadsbyggnad vid KTH och numer väl anlitad konsult, har utvecklat bedömningskriterier för grönytor åt Stockholms stad, den så kallade sociotopkartan. Kartan har utvecklats som ett komplement till karteringen av värdefulla biotoper och används bland annat som kunskapsunderlag vid planläggning och exploatering av mark (Ståhle, 2003).

I sin licentiatavhandling *Mer park i tätare stad* (2005) ifrågasätter Ståhle försök att skapa allmängiltiga kriterier för olika kvaliteter, till exempel Grahns och Stigsdotters parkkriterier (2010), och den kategorisering av upplevelsevärden som presenteras ovan. Ståhle menar att kvaliteter måste ses som platsspecifika egenskaper som definieras och efterfrågas av brukarna – de som använder grönytan.

Utifrån det här perspektivet har grönytor inget värde *i sig*. Värdet uppstår genom de människor som vistas där. Ett grönområdes värde ligger således i de *upplevelser av värde* det ger upphov till. Ståhle menar att storleken på en park eller grönområde har en viss betydelse, men att närhet och kvalitet är viktigare parametrar för att generera värden. Han argumenterar för ett synsätt som sätter människan i centrum – och människor, menar Ståhle, efterfrågar inte (grön-)ytor i sig, utan de specifika kvaliteter dessa ytor rymmer. Den kvalitativa analysen av tillgången till grönområden blir därför, utifrån användarperspektivet, den viktigaste att göra.

2.3.3. Kvalitet som ekologiska värden

Det tredje perspektivet utgår från gröna ytors ekologiska värden. Kvalitet utifrån det här perspektivet utgår inte direkt från människan och hennes användning av en plats – också en yta som aldrig används i rekreativt syfte kan ses ha stora kvali-

teter. En grönytas värde bedöms utifrån dess betydelse för ekosystemen, vilket påverkar människor i en större skala. Grönytor bidrar i hög grad till att skapa eller upprätthålla goda livsmiljöer för människor, men anses utöver det också ha ett egenvärde kopplat till exempelvis biologisk mångfald och klimatanpassning.

I Lunds kommuns grönprogram (2020) beskrivs svårigheten att till fullo förstå grönytors framtida funktion sett till klimatförändringar och förändrade betingelser. Trots att dagens grönytor är relativt väl kartlagda utifrån sina ekologiska kvaliteter, är det svårt att idag förutse vilken typ av ytor och lokaliseringar som kan bli särskilt viktiga i framtiden:

Grönytors rekreativa och ekologiska kvalité finns idag översiktligt kartlagda, men vi saknar delvis kunskap om var vi behöver ytor för klimatanpassning. Grönytor som idag kan tyckas sakna både rekreativa och ekologiska kvalitéer, kan i framtiden vara ovärderliga för dagvattenhantering, som översvämningsytor eller för skugga och klimatutjämning under värmeböljor (Lund, 2020, s. 43).

Trots att perspektivet *Kvalitet som ekologiska värden* ofta hamnar i fokus i diskussioner kring hur vi bygger den hållbara staden, har dessa värden ibland svårt att hävda sig mot mer mätbara kvaliteter. Certifieringssystem som Grönytefaktorn, som bland andra används av Malmö stad, och BREEAM kan ses som försök att hävda detta perspektiv (Movium, 2015).

2.3.4. Kvalitet som ekonomiska värden

Det fjärde och sista perspektivet kopplar grönytors kvalitet till ekonomi och avkastning. På senare tid har argumenten för att skapa kvalitativa grönytor ofta kopplats till attraktionskraft. God tillgång till parker och grönytor anses vara en konkurrensfördel och används idag ofta i städers marknadsföring och varumärkesbyggande (Chan, Peters & Marafa, 2015). Utöver dessa värden görs kalkyler om hur gröna miljöer påverkar fastighetspriser positivt. Ett ofta refererat exempel på detta är den upphöjda parken *The Highline Park* i New York, där en nyanlagd park kraftigt höjde det ekonomiska värdet på kringliggande fastigheter (Barbanel, 2016).

Utifrån idén att ”oattraktiva” grönytor kan förädlas genom att delar av dem bebyggs, kan det ekonomiska perspektivet användas som argument för förtätning i just grönområden. Genom att belysa den mindre och kvalitativa parkens fördelar

öppnas dörren för exploatering i parker och grönområden. Genom exploateringsavtal och försäljning ”uppstår” ekonomiska medel och därmed möjligheter och incitament att rusta upp återstoden av grönområdet. Det i sin tur ökar attraktiviteten och höjer marknadsvärdet ytterligare – utifrån det ekonomiska perspektivet på grönytor har en positiv spiral skapats.

Det ekonomiska perspektivet relaterar också till det växande behovet av upprustning och förnyring av grönytor, speciellt i miljonprogrammets bostadsområden (Beer, Delshammar & Schildwacht, 2003; Jansson et al., 2012). Vad som beskrivs om en underhållsskuld (Lund, 2006) kan eventuellt också bidra till en ökad politisk vilja att exploatera lågt nyttjade grönytor.

3. Att göra kvalitet: exemplet Lund

I Lunds kommun ska 26 000 bostäder möjliggöras fram till 2040 där bostadsutbudet ska möta både dagens och framtidens befolknings behov och önskemål.

Stadsutvecklingen i Lunds kommun ska vara hållbar. Kommunen ska främst växa genom förtätning i en sammanhållen och resurseffektiv bebyggelsestruktur där jordbruksmarken så långt som möjligt bevaras. (Lund, 2018a)

Lund hör till de städer i Sverige som under det senaste halvsekle, till skillnad från exempelvis Malmö, haft en jämn, positiv befolkningsutveckling. Med ett stort regionsjukhus, universitetet och industrier som TetraPak (förpackningar) och Alfa Laval (värmeväxlare), har arbetsmarknaden varit relativt stabil.

I gällande översiktsplan (2018a) förutses en fortsatt stark befolkningstillväxt de kommande decennierna. En betydande del av den pågående stadsutvecklingen är knuten till de båda forskningsanläggningarna ESS och Max IV, som är under uppbyggnad på Brunnshög i norra Lund (ibid.).

I närhet till anläggningarna skapas en ny stadsdel, som förbinds med centrala Lund av en spårvägslinje. Spårvägen, som också passerar sjukhuset, delar av universitetsområdet samt forsknings- och näringslivshubbar som Ideon och Medicon Village beskrivs på Lunds kommuns hemsida som ”ryggraden i ett kunskapsstråk”.

Begreppet kunskapsstråk används dels i kommunens utbyggnadsstrategi, som en stam som staden ska växa omkring (Lund, 2016). Men det lokala kunskapsstråket korresponderar också med en regional skala, där Lund och Malmö är förbundna med Köpenhamn längst ett stråk för kommunikation och kunskapsutbyte.²

---

² www.lund.se/trafik--stadsplanering/byggprojekt/kunskapsstraket

3.1. Brist på bostäder och grönytor

Något som särskiljer Lunds demografi från många andra städer av liknande storlek är den höga andelen unga vuxna (20–29 år). Lunds kommun uppskattar att ungefär 20 000 universitetsstudenter bor i kommunen (Lunds kommun, 2016). Det medför ett stort och konstant behov av hyreslägenheter (ibid. s.21), eftersom renodlade studentbostäder dels är en bristvara, dels förutsätter pågående studier.

I dag varierar den genomsnittliga kötiden för en hyresrätt hos LKF, Lunds kommunala fastighetsbolag från fem år i vissa förortsområden, till tolv år i centrala Lund³. Kommunen är som det inledande citatet visar väl medveten om bostadsbehovet. Ambitionen i gällande översiktsplan, att bygga 26 000 bostäder på tjugo år, det vill säga 1300 per år, kan jämföras med de 1100 som var målsättningen i 1965 års kommunala bostadsbyggnadsprogram – Lunds del av miljonprogrammet (Tägil 1997, s.74).

Lunds stad har en relativt välbevarad medeltida stadskärna och karaktäriseras av en låg och relativt tät bebyggelsestruktur. I kommunens grönprogram, som beskrivs som ett redskap för kunskapsspridning såväl som ett arbetsverktyg för tjänstepersoner, diskuteras markanvändningen och tillgången på grönytor i staden: ”Av all mark i Lunds stad är en relativt liten andel grönyta (ca 50 procent) och en hög andel är hårdgjord mark (ca 45 procent)...” (Lund, 2020 s.55). I gällande översiktsplan beskrivs Lund som ”en av de mest förtätade städerna i Sverige, sett till grönyta per invånare samt grönytornas andel av tätortsarean” (Lund, 2018a, del 1, s. 43).

I grönprogrammet beskrivs kommunens policy om tillgång och nåbarhet till gröna ytor, där riktlinjer för ytors storlek och människors avstånd till dessa presenteras (Lund, 2020, s. 55). Här ställs också den redan begränsade tillgången på gröna ytor, speciellt i centrala staden, mot den förväntade befolkningstillväxten och policyn att först och främst möta bostadsbehovet med förtättningsbyggnation. En slutsats är att mängden *kvalitativ parkmark* per capita kommer att minska, och att tillgången på sådan mark behöver förbättras genom att man arbetar med *grön förtätning* (Lund, 2020).

---

³ <https://www.lkf.se/att-hyra-hos-oss/>

3.2. Beskrivningar av kvalitet i Lund

3.2.1. Kvalitativ parkmark

Inom Lunds kommun används begreppet *parkmark* för att beskriva ”allmän platsmark inom detaljplanelagt område som främst består av anlagda grönytor” (Lund, 2006). I grönprogrammet från 2020 har begreppet kompletterats med distinktionen *kvalitativ parkmark*. Som sådan räknas en ”sammanhållen grönyta med höga rekreativa värden som är tillgänglig för allmänheten” (Lund, 2020). I dokumentet beskrivs hur kvalitativ parkmark definierats ut bland annat genom inventering av kommunens parkmark och brukarundersökningar. Exempelvis beskrivs hur Patrik Grahns parkkaraktärer använts som utgångspunkt för en *sociotopinventering* – en metod som kan jämföras med den sociotopkartering som används i Stockholm (se 2.3.2. samt Ståhle, 2003).

Resultatet är även i Lund en kartering av den mark som anses kvalitativ (Lund, 2020, s. 61). Liksom i Stockholm kan bedömningen ses styras av ett betraktelsesätt på kvalitet som i huvudsak rekreativa värden. Utifrån de fyra perspektiv på kvalitet som presenteras i kapitel två företräds begreppet kvalitativ parkmark av *hälsoperspektivet* och *användarperspektivet*. I relation till behovet av stadsförtätning kan distinktionen mellan parkmark och kvalitativ sådan ses som en åtskillnad mellan grönyta som kan exploateras och sådan som ska värnas – ett synsätt som stöds av den policy kommunen har att inte bygga på kvalitativa grönytor (Lund, 2018a, del 2, s.7).

Ett annat perspektiv på begreppet kvalitativ parkmark ges i intervjun med en landskapsarkitekt (intervjuperson B) på tekniska förvaltningen i Lund. Hen beskriver det som ett sätt att precisera och bättre förstå den indelning av kommunal mark, som ofta redovisas på juridiska grunder:

- Det kan ju vara ett sätt att visa vistelsevärden. Rent juridiskt, i plan, är marken antingen gatemark, kvartersmark eller parkmark, och vi har ju så mycket som räknas som parkmark. Det kan vara buffertzoner, eller remsor mellan skolor – det kan vara tre meter här och tre där, som ska klippas och skötas. [...] Visst finns det ett värde i sådan mark – att färdas längst med en grön ridå. Men det kanske inte är den parkmarken man tar sig till för att vistas i.

3.2.2. Förtätning och grön förtätning

I tätorterna måste grön förtätning ske parallellt med den grå förtätningen, där gråa ytor blir gröna, eller där redan gröna ytor får fler funktioner och kvaliteter. (Lund, 2020)

I grönprogrammet beskrivs *grön förtätning* som en strategi som kan förena behovet av gröna ytor med en ökad bebyggelsestäthet. Grön förtätning diskuteras i relation till kvalitativ parkmark – alltså som ett sätt att, utifrån konstaterandet att Lund har en låg andel grönyta per capita, säkra tillgången på rekreativa grönytor av god kvalitet (se ex. Lund 2020, s.7, s.56). Men grön förtätning beskrivs samtidigt som en strategi för att anpassa staden, både till klimatförändringar och till den växande befolkning som följer med kommunens förtätningpolicy. Den gröna förtätningen ska ur det perspektivet möjliggöra och klimatsäkra den grå (ibid. s.44). Utifrån de fyra perspektiven på kvalitet blir grön förtätning ett tankesätt där kvalitet som ekologiska värden kan förenas med hälso- och användarperspektivet.

Förutom att tillskapa nya grönytor, exempelvis där före detta industriområden bebyggs med bostäder, beskrivs hur befintlig parkmark med ”låga ekologiska och rekreativa värden” kan förädlas och ges nya kvaliteter och funktioner (ibid. s.44).

Intervjuperson C, landskapsarkitekt på stadsbyggnadskontoret i Lund beskriver:

- I befintliga stadsdelar där vi förtätar, så får vi ju ingen ny parkmark. Där handlar det mer om att gestalta om – att höja kvaliteten på dom ytor vi har.

3.2.3. Kvalitet som multifunktionalitet och samnyttjande

Ett exempel är hur en och samma parkmiljö används till både rekreation, naturpedagogik, motion, lek, stärkt biologisk mångfald, dagvattenförsörjning och klimatanpassning. (PM 5 – Förtätning i Lund)

När grönprogrammet redovisar de strategier som ska styra kommunens arbete för ”Parker och grönområden av hög kvalitet” (2020, s. 43) saknas – i linje med intervjuperson C:s kommentar, strategin att nyskapa gröna ytor i tätorterna. Däremot anges hur kommunen ska utveckla och arbeta för samutnyttjande av offentliga gröna miljöer. Strategin definieras som att ”skapa förutsättningar för en mångfald av funktioner” (ibid. s. 9), en definition där multifunktionalitet och samutnyttjande kan ses som synonymter.

När begreppet kvalitet samtidigt, genomgående i dokumentet, diskuteras i termer av olika funktioner (se ex. s. 12, s. 57), kan kommunens strategi förstås som att befintliga grönytor ska uppgraderas genom att nya kvaliteter tillskapas och

kombineras. Dessa kvaliteter ska dels möjliggöra ett ökat samutnyttjande, dels anpassa grönytor till det slitage som följer med fler besökare. Samtidigt ska andra kvaliteter anpassa ytorna både till den ökade mängd dagvatten som förtättningsbyggnation medför, och till utmaningarna från ett föränderligt klimat.

Intervjuperson C som arbetar med detaljplanering på stadsbyggnadskontoret problematiserar, och beskriver en naivitet i synen på mångfunktionella ytor:

- Det låter jättebra, och det finns kompetens att utföra dem, men också en naivitet – framför allt i det tidiga planeringsskedet, om hur mycket plats som krävs och hur lätt det är att få till det, med en god kvalitet på de här funktionerna och ytorna.

Intervjuperson B instämmer och beskriver hur hen, på tekniska förvaltningen, arbetar ”sist i ledet”:

- När man går från visionen, och skriver om det, till detaljplan som verkställs och som sedan ska byggas, så är det inte alltid så himla enkelt, som det är att skriva om det.

I *PM 5 – Förtätning i Lund*, som legat till grund för gällande översiktsplan (2018a) framhålls samutnyttjande som en framgångsfaktor och en ”sammanfattande strategi” för arbetet med förtätning. Strategin vilar enligt dokumentet på ett ”helhetsperspektiv”, präglad av ett ”nytänk” bortom de kommunala sektorsgränserna, där exempelvis kommunens grönytenorm kan behöva förhandlas bort i vissa projekt (s. 9). Normen som texten syftar på tycks vara den målsättning om storlek på- och närhet till grönytor som beskrivs i kommunens grönprogram (2020, s. 55). Förhållandet mellan formuleringen i PM 5 och de kvantitativa målsättningarna kan ställas mot hur kvantitativa normer diskuteras i undersökningens inledning, under 1.1.

3.2.4. Kvalitet när behoven krockar

I de kommunala dokument som studerats uttrycks genomgående en medvetenhet om hur behovet av bostäder och strategin att förtäta en redan tät stad riskerar att kollidera med behoven av rekreativa grönytor, ekosystemtjänster och klimat-anpassning. Förtätning på grönytor i tätorterna beskrivs exempelvis som något som: ”bör ske i absolut sista hand” och ”endast när det med önskvärd tydlighet visats att alla andra alternativ är sämre ur ett hållbarhetsperspektiv” (PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster, s. 21). Exempelen i 3.2.3. kan ses som försök att undvika sådana krockar, men visar samtidigt på svårigheten att hantera dem – även i teorin.

I översiktsplanen (Lund 2018, del 2, s. 65) fastslås att Lunds kommun ska använda sig av *balanseringsprincipen* när gröna ytor ställs inför planer på exploatering. Principen bygger på att kommunen först gjort en så kallad balanseringsutredning, där platsens olika kvaliteter – exempelvis ekologiska och rekreativa, inventeras och bedöms. Dessa kvaliteter vägs sedan mot de behov som utgör grund för exploatering. Om behovet bedöms som starkare än kvaliteterna tillämpas en prioriteringsordning för ingreppet i grönytan, där det i första hand gäller att minimera det, i andra hand kompensera för det (på plats) och i sista hand ersätta de värden som går förlorade på annan plats (jfr. PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster; Skärbäck, 2015).

I relation till balanseringsprincipen framstår bedömningarna av kvalitet som centrala för beslut – både om exploatering i sig, och om dess omfattning. Mot kommunens policy att inte exploatera högkvalitativa grönytor kan då exempelvis formuleringar som: ”Mindre gröna ytor med låga rekreativa och ekologiska värden bör i vissa fall kunna användas till förtätning efter tillämpning av kompensationsprincipen” ställas (PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster, s. 21).

I PM 5 – Förtätning i Lund, beskrivs så kallad impedimentmark, buffertzoner och outnyttjade mellanrum som prioriterade ytor för förtätning, då dessa ”inte anses ha något värde” (s. 10). Samtidigt bör ”informella och vildare områden [...] komplettera mer ordnade grönytor” (PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster, s. 21).

Formuleringarna väcker frågor, dels om vilka perspektiv på kvalitet som ligger till grund för bedömningar av värden, dels hur dessa bedömningar i sin tur påverkar ställningstaganden om exploatering. I följande avsnitt tittas närmare på ett sådant fall, där definitioner av kvalitet omsatts i praktisk planering. I syfte att bättre förstå ”talet om kvalitet” i Sankt Jörgens park, tillämpas den analysmodell som presenterades i avsnitt 2.3.

Figur 1: Sankt Jörgens park med allén och plaskdammen. Foto: författaren (2021-05-24).

3.3. Exemplet Sankt Jörgens park

Ett fall där Lunds kommun valt att pröva en detaljplan där parkmark tas i anspråk för förtätningsbyggnation är projektet Fader Berg i Sankt Jörgens park. Den nya detaljplanen har när detta skrivs (2021 08 08) varit ute på samråd och granskning, och bearbetas nu för antagande.

Sankt Jörgens park ligger i stadsdelen Tuna, strax öster om centrala Lund. Den ritades av stadsträdgårdsmästaren Oscar Ahlström på 1930-talet, men stod färdig först under 1950-talet. Med sina relativt stora öppna ytor och en central plaskdamm (som inte längre får användas till bad) kan parken ses som ett exempel på den tidiga modernismens planerings- och gestaltungsideal. Delvis flankerad av funktionalistisk villabebyggelse följer den avlånga parkytan Skönadalsbäcken, som löper i nord-sydlig riktning, och mynnar ut i plaskdammen. I söder ansluter parken till Hardebergspåret, ett kombinerat promenad-, cykel- och grönstråk.

*Figur 2: Sankt Jörgens park, med planområdet i den sydöstra delen.
(Flygfoto, skala 1:1500, © Lantmäteriet. Bearbetat av författaren.)*

Stridsledningscentralen och masten:

I det sydöstra hörnet av parken finns en gammal bunker som tidigare inrymde en kärnvapensäker stridsledningscentral, men som numer är förseglad. Bunkern utgör en avlång kulle, bevuxen med träd och täta buskage. Vid provtagningar har både bunkern och marken kring denna visat sig innehålla såväl asbest som andra miljö- och hälsoskadliga ämnen över de gränsvärden som gäller både för känslig markanvändning, KM, och mindre känslig, MKM (Lund, 2021). Strax norr om bunkern står en kommunikationsmast med ett tillhörande teknikskåp placerade på en klippt gräsmatta. Både bunkern och ytan med masten räknas i dag som parkmark på plankartan (ibid.).

Figur 3: Den kärnvapensäkra bunkern. Foto: författaren (2021-05-11).

Planförslaget:

Det har länge funnits intresse av att bygga bostäder i den del av parken där bunkern ligger. Enligt intervjuperson A, som varit med och arbetat fram det senaste av flera planförslag (Lund, 2021), var det ett privat företag som väckte frågan redan 2013. De har med tiden fått en preliminär markanvisning av kommunen. I planförslaget står att hanteringen av ledningscentralen ska regleras i köpehandlingarna mellan kommunen och exploatören (ibid. s. 22).

Förslaget bygger med andra ord på att kommunen ska sälja en del av planområdet till det privata företaget, som sedan ska exploatera marken för bostadsbyggnation. Eventuell rivning och sanering av marken där bunkern står, ska enligt intervju-person A bekostas av exploatören – antingen direkt, eller indirekt genom att kommunen för in utgiften i köpesumman.

I planförslaget bedöms alltså behovet av bostäder väga tyngre än det av parkmark. I linje med balanseringsprincipen föreslås kompensationsåtgärder i andra delar av parken. Intervjuperson A förklarar:

- När man går in i mark som är planlagd för allmänt ändamål, så vill vi kunna erbjuda något i gengäld [...] en balansering, eller ersättning för att höja kvaliteterna i omkringliggande parkmark. Så då har man också tagit höjd för att en del av exploateringsbudgeten innehåller en slant för att göra parkmarken i resterande del lite mer attraktiv.

Figur 4: Kojbygge inom planområdet. Foto: författaren (2021-04-21).

Värdefull natur byts mot biotopskyddad allé:

En anledning till att planärendet tagit så lång tid är enligt intervjuperson A att Länsstyrelsen, efter ett prejudikat 2018 om biotopskydd i urbana miljöer, omprö-

vade sitt medgivande till avverkning av den allé av Tysklönn som växer inom planområdet (se även Lund, 2018b). Det tidigare planförslaget stoppades och fick arbetas om, vilket fått till följd att den föreslagna bebyggelsen förskjutits västerut för att skydda allén. I det nya planförslaget (Lund, 2021) omfattas allén av det allmänna biotopskyddet, och har inlemmats i parkmarken.

Samtidigt har den klassning av Sankt Jörgens park som ”värdefull natur” (enligt naturvärdesinventering, NVI) som fanns beskriven i det tidigare planförslaget (2018b) försvunnit i det nya. I den nu gällande översiktsplanen (Lund, 2018a) räknas inte längre parken som särskilt värdefull (se även Lund, 2020, s. 40).

3.3.1. Kvaliteter i Sankt Jörgens park

Ställt mot planförslagets beskrivning av den parkmark som föreslås exploateras, som ”bortglömd”, ”skräpig” och av lågt rekreativt värde (Lund, 2021, s. 13), framstår försäljningen både som ett sätt att finansiera höjd kvalitet i resterande del, och som en möjlig lösning på det ekonomiska och ekologiska problemet med bunkern. Den höjda kvaliteten beskrivs dels i form av olika funktioner – lekplatsen byggs om och parken får ny belysning och markbeläggning, dels som förbättrade upplevelsevärden – i form av ökad trygghet och tillgänglighet (ibid.).

I planförslaget beskrivs också hur själva förtätningsbyggnationen kan bidra till att öka den upplevda tryggheten i parken, dels genom att bunkern – som omnämns som ett ”tillhåll” rivs, dels för att den mänskliga närvaron ökar (ibid. s. 29).

Intervjuperson A kommenterar:

- Det här med den upplevda tryggheten tycker jag är svårt, för folk har väl inte direkt sagt att de känner sig otrygga här...men så pratar man ju också om det här att ju fler som har överblick över ett område, så kan den upplevda tryggheten ökas på. [...] Om det finns ögon ut över parken så kan det bidra till en högre trygghetskänsla.

Medan planförslaget betonar hur exploateringen kan generera höjda rekreativa värden, diskuteras de ekologiska värdena mer i termer av bibehållande och bevarande. Att den föreslagna bebyggelsen ska ha ytor för fördröjning av dagvatten (Lund, 2021, s. 19) kan exempelvis betraktas som praxis, och bevarandet av trädallén är som tidigare beskrivits ett krav från Länsstyrelsen. Den balanseringsutredning som ligger till grund för planförslaget knyter också, i stor utsträckning, platsens ekologiska värden till de större träd som ska bevaras.

3.3.2. Analys av kvalitetsdefinitioner

Utifrån de fyra perspektiv på kvalitet som diskuteras i avsnitt 2.3. kan beskrivningarna av kvalitet i exemplet Sankt Jörgens park sättas in i analysmodellen:

Kvalitet som det hälsofrämjande (hälsoperspektivet):

Upplevd trygghet beskrivs i planförslaget som en kvalitet som gynnas av exploateringen. Beskrivningen svarar mot upplevelsevärdet *Trygghet i en välskött miljö*, i 2.3.1. Hit kan också kvalitet i form av ny markbeläggning och belysning föras. Samtidigt motverkar planens föreslagna rivning av bunkern, liksom bebyggelsen upplevelsevärdet *Naturpräglad miljö*. Byggnationens bullerdämpande funktion på den närliggande och vältrafikerade Tornavägen kan ses gynna värdet *Ostördhet i en variationsrik miljö*, samtidigt som rivningen av bunkern motverkar det. Sammantaget kan det fokus på kvalitet som rekreativa värden, som uttrycks både i planförslaget och i intervjun med person A ses som uttryck för detta kvalitetsperspektiv.

Kvalitet som användbarhet (användarperspektivet):

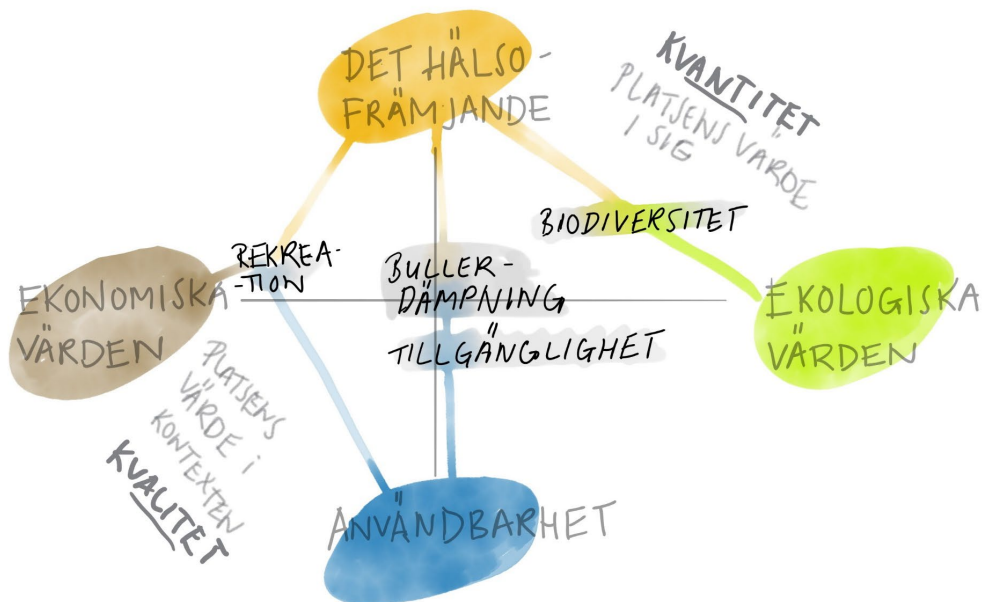
Beskrivningen av planområdet som bortglömt, och ”inte den främsta destinationen för rekreation” (Lund, 2021, s. 21) kan ses som ett uttryck för användarperspektivet. Utifrån värderingen av gröna ytor utifrån dess funktion kan också argumentet att en sällan använd del av parken går att avvara mot en satsning på de delar där människor vistas, ses i relation till planförslaget. Samtidigt beskrivs inga utförda undersökningar av hur parken används i förslaget, inte heller att de upprustningar som föreslås skulle anpassas till brukares efterfrågan. Den översiktliga sociotopinventering av stadens parker som beskrivs ha utförts i arbetet med grönprogrammet (Lund, 2020, s. 58) redovisas inte bland de handlingar som ligger till grund för planförslaget.

Kvalitet som ekologiska värden:

I planförslaget beskrivs hur balanseringsutredningen bedömt de ekologiska värdena i planområdet som stora. Beskrivningarna av befintliga värden inskränker sig dock i stort sett till trädallén och det biologiska mångfald som är knutet till större träd. Parken och planområdet anges också som jaktmark för fladdermöss. I såväl planförslaget som intervjun med person A saknas beskrivningar av platsens kvaliteter ur ett klimatperspektiv. Ett starkt fokus på rekreation, och på planområdets befintliga brist på rekreativa kvaliteter kan också ställas mot perspektivets betoning av platsens värde i sig. Förutom en klimatanpassad dagvattenhantering saknas beskrivningar av hur de ekologiska kvaliteterna skulle öka med planförslaget.

Kvalitet som ekonomiska värden:

Samtidigt som det ekonomiska perspektivet på kvalitet inte uttrycks explicit i planförslaget, kan hela förslaget – utifrån resonemanget i 2.3.4. ses som ett uttryck för ett sådant tänkesätt. Konstruktionen där försäljning av parkmark som bedöms ha låga rekreativa värden får finansiera kvalitetshöjningar i övriga delar av parken känns exempelvis igen från de båda Uppsalapolitikernas argumentation (Forss & Hahne, 2011; se även 2.2.). Kompensationsåtgärderna för den förlorade grönytan bekostas av försäljningen, liksom kostnaderna för den föreslagna rivningen och saneringen av marken vid bunkern. Genom att göra sig av med marken slipper kommunen samtidigt ta det ekonomiska ansvaret för att den eftersatta delen av parken renoveras och underhålls.

Figur 5: Analysmodellen med några av de kvalitetsbegrepp som används i exemplet Sankt Jörgens park. Illustration: författaren.

4. Diskussion

4.1. Kvalitet – vad är det, och för vem?

Analysen av de kvalitetsbeskrivningar som förekommer i planförslaget och i intervjun visar att samtliga perspektiv från analysmodellen finns representerade i fallet Sankt Jörgens park. Samtidigt kan betoningen på rekreativa värden ses som styrande, vilket är i linje med hur kommunala policydokument beskriver kvalitet i relation till gröna ytor (se 3.2.1).

När Lunds kommun tar parkmark i anspråk för förtättningsbyggnation krävs kompensationsåtgärder. Dessa ska enligt intervjuperson A utgå från en balanseringsutredning, där de kvaliteter som finns på platsen inventeras och bedöms. I planförslaget (Lund, 2021) beskrivs endast hur kommunen utrett platsens ekologiska värden. Någon motsvarande inventering av andra kvaliteter – sociala, rekreativa eller ekonomiska syns inte i dokumentet. Däremot förekommer värderingar av planområdet som ”av lågt rekreativt värde” och ”bortglömt”.

I analysmodellen kan kommunens beskrivningar av rekreativa värden föras in under *hälsoperspektivet* respektive *användarperspektivet*. Samtidigt svarar inte beskrivningarna på frågan *för vem?* På en fråga om inte den snåriga miljön vid bunkern kan vara rekreativ för vissa människor, svarar intervjuperson A:

- Jo, det skulle den ju kunna vara. Man tänker barns, lite äldre barns lek, och behovet av att kunna vara lite dolda...den mistas ju i det här området, när man exploaterar. Det är en avvägning som vi har gjort, där vi känner att det finns andra områden, tvärs över vägen till exempel.

Det tycks vara i balanseringsutredningen och i de undersökningar av platsen som ligger till grund för planförslaget, som platsens kvaliteter definieras och bedöms. Enligt intervjuperson A är begreppet balanseringsutredning otydligt:

- I längden kan det bli lite förvirrande vad som avses med en balanseringsutredning. Det finns ett politiskt beslut att det ska göras på all mark som är kommunal och ska planläggas. Egentligen tycker jag att det borde heta

naturinventering, en tidig naturinventering för att bedöma vad som finns. För att sedan veta vad man ska balansera.

Utifrån kommentaren framstår planförslagets beskrivning av platsens ekologiska kvaliteter som konsekvent. Samtidigt fastslår översiktsplanen att ”balanseringsprincipen går ut på att ingrepp som har negativa effekter på natur- och rekreationsvärden ska kompenseras”. Motstridigheten tycks sätta fingret på svårigheten att finna en metod där olika perspektiv på kvalitet kan identifieras och ses sida vid sida, och där frågan *kvalitet för vem?* kan kompletteras med *kvalitet ur vems-/vilket perspektiv?*

Taylor och Hochulis (2017) resonemang om hur mångtydiga och vaga begrepp tenderar att bli offer för mottagarens tolkningar, och hur de riskerar att nedprioriteras eller ”kidnappas” i syfte att stödja starka intressen, kan ses i ljuset av hur kvalitet definieras i Lunds kommun. Då framträder en bild av hur definitioner av begrepp som *kvalitet* och *värde*, som understödjer starka behov, riskerar att dominera över andra. Sådana starka behov – av bostäder och en god kommunal ekonomi kan ställas mot barns behov av stimulerande lekmiljöer eller uteliggares behov av en ostörd sovplats.

Fallstudien av Sankt Jörgens park och undersökningen av hur begreppet kvalitet används i Lunds kommun pekar på behovet av en metod för bedömning av kvaliteter som kan ställa olika definitioner bredvid varandra, och där frågorna *kvalitet för vem och ur vilket perspektiv* kan bidra till en ökad transparens och en bredare förståelse för olika behov.

Den analysmodell som använts i undersökningen kan ses som en spelplan där olika kvalitetsdefinitioner kan diskuteras, konfronteras och studeras i relation till varandra. I fallet Sankt Jörgens park går det exempelvis tydligt att se synergier mellan olika kvaliteter, beroende på betraktelseperspektiv. Till exempel kan biologisk mångfald ses som en ekologisk kvalitet – ett värde i sig, men samtidigt som en hälsofrämjande kvalitet. Behovet av naturpräglade miljöer i staden understödjer då behovet av biologisk mångfald, och tillsammans kan de båda behoven stå starkare när de vägs mot andra.

Men syftet med analysmodellen kan också vara att få syn på den subjektivitet, de preferenser och de bakomliggande intressen som är en naturlig del av människans behov av att värdera. I planprocesser vägs olika intressen mot varandra. Vissa av dessa är uttalade och välformulerade, medan andra – som ekonomiska intressen kan ses som internaliserade i vårt tänkande.

4.2. Omdisponeringen av staden

Undersökningen visar också hur grönplaneringen befinner sig i ett spänningsfält mellan kvalitet och kvantitet. Om tyngdpunkten under modernismen låg på kvantitet, präglas svensk planering idag av ett intresse för de *kvalitativa* grönytor. Kvalitativ parkmark ställs inte sällan mot annan ”mindre värdefull” mark. I förtätningssdiskursen blir alla ytor viktiga – en vilja att använda och ta kontroll över staden leder till en programmeringsiver och en sorts *omdisponering av stadens ytor*. I Lunds gällande ÖP (2018a) beskrivs hur först och främst redan bebyggd mark ska exploateras och *omdisponeras*. Det anses vara en dyr, men miljömässigt gynnsam lösning. Där bostäder byggs ska det planeras för högkvalitativa och mångfunktionella grönytor. De grönytor som anses mindre värdefulla tenderar att ses som ”byggbara”, vilket processen kring Sankt Jörgens park kan ses som exempel på.

Planområdet i Sankt Jörgens park kan betraktas som en kantzona, delvis dominerad av naturlika planteringar och ruderalväxter. När området föreslås tas i anspråk för bebyggelse förekommer värdeord som ”skräpig” eller ”tillhåll” i kommunens beskrivning av platsen.

Naturlika planteringar och landskapsplanteringar kan samtidigt ses som en kvalitativ potential, eftersom de ofta både är ytmässigt väl tilltagna, har möjligheter till olika former av rekreation och kan rymma ekosystemtjänster. Anspråkstagande av sådan mark bör därför ske med försiktighet. Impediments- och ruderalmark kommer sannolikt behövas för klimatanpassning och biologisk mångfald.

Den här typen av ”överblivna”, oprogrammerade ytor har dessutom ofta ett värde här och nu. De kan ses som stadens vildmark, och bidrar ofta till staden både ur ett ekologiskt och ett socialt perspektiv (Boverket 2016). Undersökningen visar också hur samma egenskap kan ses som en kvalitet och en avsaknad av kvalitet. Beskrivningar av platser skiljer sig, exempelvis mellan planerare och besökare: ”skräpig” kan då ställas mot ”öka skötseln”, tillhåll och behov av ögon på parken mot behovet att ”få vara i fred”.

Aspekter av rekreation som ostördhet och rymd kräver ytor, eller en genomtänkt utformning av begränsade ytor. Som undersökningen visar är kvantitet och kvalitet inga motsatsord. Eva Kristensson beskriver i sin avhandling (2003) hur de båda begreppen snarare kan ses som ett aspektpar. Utvecklingen från kvantitet till kvalitet är därför mer att betrakta som en förskjutning i synsätt. Som undersökningen visar har det funnits tydliga kvalitativa ambitioner även i modernismens planeringsideal – något som också manifesteras i Sankt Jörgens park. Men kvantitet har i sig inte varit någon garant för kvalitet, vilket visat sig tydligt i

kritiken mot många miljonprogramsmiljöer. Samtidigt finns även idag tydliga kvantitativa riktlinjer för tillgänglighet och storlek i gällande styrdokument för Lunds kommun.

Det som förändrats är dels de statliga normernas avskaffande, och de ekonomiska incitament som gav dem inflytande över utformningen av städers grönska. Sedan införandet av PBL 1987, är det till stor del kommunerna själva som bär ansvaret för både kvantitet och kvalitet. Lunds kommuns planeringsnormer är inte bindande utan vägs mot andra behov, och när behovet av bostäder – som utifrån policys om förtätning och bevarande av jordbruksmark mestadels ska byggas i den befintliga stadsväven, bedöms större än behovet av att bevara den befintliga kvantiteten grönyta, kan genom kompensationsåtgärder yta växlas in mot höjd kvalitet.

Tillgången till grönytor i den bostadsnära miljön är av stor vikt ur ett tillgänglighets- och rättviseperspektiv. Det finns en risk att kommuner satsar på stora tätortsnära grönområden och prioriterar ner grönytor i städer som kräver en mer intensiv skötsel. En annan risk är att både sociala och ekologiska värden byggs bort utifrån en allt för snäv syn på kvalitet. Undersökningen visar hur olika perspektiv på kvalitet leder till olika prioriteringar. Utifrån den insikten är det viktigt att problematisera vad kvalitet är och för vem den skapas. Diskussionen kring kvalitet blir särskilt viktig i kontexten stadsförtätning och det faktum att mängden gröna ytor fortsätter att minska i våra städer.

4.1. Slutsatser

Utifrån ovan förda diskussion kan ett antal slutsatser dras kring relationen mellan grönytor och kvalitet. I syfte att bidra till en fördjupad diskussion om kvalitet och grönytor listas här – utan inbördes ordning, de viktigaste slutsatserna från undersökningen.

- **Kvalitet är föränderligt.** Det är viktigt att se att det som definieras som kvalitet i dag gör det inom det paradigm vi lever i. Att synen på kvalitet är föränderlig blir tydligt då vi blickar bakåt - på 1960-talet var rymd en kvalitet i sig, och ingen ifrågasatte en planering med bilen i centrum. I dag är det i stället begrepp som multifunktionalitet och ”grön och tät stad” som är ledstjärnorna för många kommunala projekt. En professionell ödmjukhet inför vår tids begränsade synfält minskar troligtvis risken för att ”bygga in oss” i problem genom att skapa alltför ensidiga lösningar och likriktade miljöer utifrån vår tids ideal.

- **Klimatförändringar kräver långsiktig planering – klimatsäkring kräver ytor.** Bortom skiftande synsätt på kvalitet ställer klimatförändringarna nya krav på planering i relation till grönytor. Ekosystemtjänster och klimatsäkring kräver ytor, och trots att det är svårt att förutse vilken typ av ytor som kommer att behövas var, krävs en långsiktighet i planeringen. Troligtvis kommer även buffertzoner, ruderatmark och ”överbliven” grönska behöva tas i anspråk för klimatanpassning och biologisk mångfald. Utifrån det perspektivet blir det problematiskt när ett kvalitetsbegrepp som resulterar i bedömningar som ”skräpigt” och ”otryggt” får ligga till grund för beslut om exploatering. Risken finns att ytor som kommer att behövas för klimatsäkring byggs bort utifrån en allt för snäv syn på kvalitet. Med ett för stort fokus på den formella grönstrukturen riskerar de kvaliteter som kräver tid att gå förlorade: god jordkvalitet, permeabel mark, biodiversitet och uppvuxna träd är värden som tar decennier att skapa och som ofta saknas i nyanlagda parker. Kompensationsprincipen måste se till dessa kvalitetskillnader om den ska användas, och får inte bli ett redskap i exploatörernas händer.
- **Kvalitet och kvantitet är inte oberoende av varandra. Mångfunktionalitet ställer nya krav på planeringen.** Mångfunktionalitet kan ses som ett försök att integrera de olika synsätten på kvalitet, men även det begreppet måste problematiseras och preciseras. Under en av intervjuerna (intervjuperson B) beskrevs hur mångfunktionalitet tenderar att ses som en generell lösning på motsättningen mellan olika intressen, och hur begreppet ofta används på ett slarvigt och oprecist sätt. Intervjupersonen lyfte behovet av noggrann planering och kompetens vid anläggning av mångfunktionella ytor.

Mångfunktionella ytor ställer också nya krav på skötsel och underhåll, och kan kräva en hård programmering. Dessutom behöver de en viss storlek för att rymma de olika funktioner de är tänkta för. Kvalitet och kvantitet är inte oberoende av varandra, vilket blir särskilt tydligt i planeringen av mångfunktionella ytor. Undersökningen landar här i en likande slutsats som Kristensson (2003); För att komma vidare i diskussionen kring grönplanering bör kvalitet och kvantitet i högre grad ses som ett aspektpar, i stället för som i dag – ett motsatspar.

- **Kvalitet behöver definieras.** För att kunna arbeta – och samarbeta med grönytors kvalitet behövs en tydlighet kring vad som menas med kvalitet. Kvalitet för vem och ur vilket perspektiv? Vad menar Lunds kommun när

de återkommande använder begreppet *kvalitativ parkmark*, och varför är det först och främst rekreativa kvaliteter som avses? Den här undersökningen har visat på den praktiska betydelsen av synen på kvalitet – valet av perspektiv ger med största sannolikhet olika utfall vad gäller markanvändning och beslut kring exploatering av grönytor. Begrepp kopplade till kvalitet och grönområden behöver därför problematiseras och preciseras, också i kommunens egna plandokument. Här finns också en demokratisk dimension – genom att synliggöra utifrån vilka kvalitetsperspektiv beslut fattas blir planeringen transparent och öppen för kritik. Den analysmodell, och de fyra perspektiv som lyfts i uppsatsen, ska ses som ett bidrag till en mer precis diskussion kring kvalitet.

4.2. Metoddiskussion och reflektion

Konstruktionen och användningen av en analysmodell kom att bli en både tids- och tankekrävande del av undersökningen. Förutom ambitionen att den ska bidra till en ökad förståelse för det ämne som undersöks, kan modellen ses som en övning i analytiskt och vetenskapligt tänkande. Som sådan kan den ifrågasättas utifrån urval och omfång på den litteratur som utgör modellens skelett.

I avsnitt 1.4. beskrivs exempelvis hur urvalet av litteratur delvis styrs av den upplevda *kompabiliteten*, alltså förmågan att jämföra och diskutera resonemang tagna ur en global akademisk kontext, med sådana som förs i svenska myndighetsdokument och kommunala detaljplaner. Här har både begreppsanvändning och -innehård bitvis varit svåra att hantera. Ett exempel är hur engelska begrepp som *Green Space*, *Urban Green Space*, *Greenstructure* och *Green infrastructure* förhåller sig till svenska *grönytor*, *grönstruktur* och *grönstråk*.

Taylor och Hochuli (2017) diskuterar hur begrepp laddas med mening i den språkliga, kulturella och situationella kontext där de används – och att de behöver preciseras i sitt sammanhang för att kunna förstås. I den här undersökningen har omväxlande och inkonsekvent begrepp som *grönyta*, *stadsgrönska* och *parkmark* använts för att beskriva städers gröna ytor.

Ett sätt att bättre förstå begrepp är att be personen som använder det att precisera vad hen exempelvis menar med *kvalitet*. I undersökningen har intervjuerna med några tjänstepersoner varit tillfällen där sådana frågor kunnat ställas. Dessvärre har de där följdfrågorna ofta saknats, där personen getts tillfälle att omformulera sig eller precisera det sagda. Valet att låta intervjupersonen komma till tals i direkta citat kan utifrån det ses som ett försök att inte feltolka det sagda, eller riskera att det – mer eller mindre medvetet, rycks ur sitt sammanhang.

Intervjuerna framstår som tillfällen som, både för undersökningens kvalitet och av respekt för intervjupersonerna och deras kompetens, borde ha utnyttjats på ett bättre sätt. Att vara väl förberedd, men också att öva upp en vana att intervjua torde vara den bästa hjälpen mot nervositet och rädsla.

Slutligen bör min egen person, och den roll den spelat för undersökningen kortfattat problematiseras. I förordet nämner jag hur fäst jag är vid Sankt Jörgens park och hur exploateringsplanerna förvånade mig. Här bör jag erkänna att de upprörde mig och inkräktade på det jag ansåg vara *min egen hemliga plats*. Självfallet har också den upprördheten styrt mina steg, och därmed skulle uppsatsen kunna ses som både tendentiös och som ett exempel den så kallade *NIMBY-effekt* som ofta diskuteras i samband med stadsförtätning. Eller så kan forskaren betraktas som ett subjekt och en människa som i alla fall försöker skilja sin person från den urbana samhällsvarelse som skriver detta.

Foto: författaren (2021-05-15).

5. Referenser

5.1.1. Tryckta källor:

Abrahamson Lofström, C., & Rombach, B. (Red.) (2020). Andra hjälpen: Allt du behöver veta för att skriva en uppsats. Lund: Studentlitteratur.

Anderberg, S. (2006). Klimatfrågans utveckling i ett svenskt perspektiv. I F. Björk, P. Eliasson, & B. Fritzboeger (red.), *Miljöhistoria över gränser* (Vol. 3, pp. 160-178). Skrifter med miljöhistoriska perspektiv, Malmö högskola.

Andersson, T. (2015). Sju reflektioner om täthet. *Gröna Fakta 2/2015*. Tillgänglig 2021-08-08: <http://www.tidningenutemiljo.se/wp-content/uploads/2015/04/Gr%C3%B6na-Fakta-nr-2-2015-F%C3%B6rt%C3%A4tning.pdf>

Barbanel, J. (2016). The High Line's 'Halo Effect' on Property. *Wall Street Journal*, 8.

Beer, A. R., Delshammar, T., & Schildwacht, P. (2003). A changing understanding of the role of greenspace in high-density housing: A European perspective. *Built Environment (1978-)*, 132-143.

Berglund, U. (1996). *Perspektiv på stadens natur: om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden*. Diss. Stockholm: Tekniska högskolan, Stockholm.

Boverket (2007). *Landskapets upplevelsevärden: vilka är de och var finns de?*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2010a). *Låt staden grönska: klimatanpassning genom grönstruktur*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2010b). *Mångfunktionella ytor: klimatanpassning av befintlig bebyggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur*. Karlskrona: Boverket.

- Boverket (2016). *Rätt tätt – en idéskrift om förtätning av städer och orter*. Karlskrona: Boverket.
- Bradley, K., Broms Wessel, O., & Tunström, M. (Red.) (2005). *Bor vi i samma stad?: om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Stockholm: Pocky.
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber ekonomi.
- Chan, C. S., Peters, M., & Marafa, L. M. (2015). Public parks in city branding: Perceptions of visitors vis-à-vis residents in Hong Kong. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 1157-1165.
- Cilliers, E. J., & Timmermans, W. (2015). An Integrative Approach to Value-Added Planning: From Community Needs to Local Authority Revenue. *Growth and Change*, 46(4), 675-687.
- Fongar, C., Randrup, T. B., Wiström, B., & Solfeld, I. (2019). Public urban green space management in Norwegian municipalities: A managers' perspective on place-keeping. *Urban Forestry & Urban Greening*, 44, 126438.
- Grahn, P., & Stigsdotter, U. K. (2010). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and urban planning*, 94(3-4), 264-275.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons?. *Public administration*, 69(1), 3-19.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. (3. pr.) New York.
- Jansson, M., Fors, H., Gunnarsson, A., Lindgren, T., Kristensson, E., Norlin, M., & Wiström, B. (2012). *Trygghet i bostadsområdets gröna utemiljöer - en kunskapssammanställning*. Alnarp: LTJ-fakulteten, SLU.
- Jansson, M., Persson, A. & Östman, L. (2013). *Hela staden: argument för en grönblå stadsbyggnad*. Alnarp: Movium.
- Johansson, A., Kollberg, S. & Bergström, K. (2009). *Grönområden för fler: en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge university press.

- Kristensson, E. (2003). *Rymlighetens betydelse: en undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext*. Diss. Lund: Institutionen för arkitektur, Lunds universitet.
- Madanipour, A. (2005). Public spaces of European cities. *Nordisk Arkitekturforskning*, 18(1).
- Movium (2015). *Urbana nyanser av grönt: om grönskans roll i en förtätad klimatsmart stad*. Alnarp: Movium.
- Ottosson, M. & Ottosson, Å. (2006). *Naturen som kraftkälla: om hur och varför naturen påverkar hälsan*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Randrup, T. B., & Persson, B. (2009). Public green spaces in the Nordic countries: Development of a new strategic management regime. *Urban Forestry & Urban Greening*, 8(1), 31-40.
- Rådberg, J. (1988). *Doktrin och täthet i svenskt stadsbyggande 1875-1975*. Diss. Stockholm: Tekniska högskolan, Stockholm.
- Skärbäck, E. (2015). Balansera natur- och kulturvärden. I Grahn Danielson, B., Rönn, M. & Swedberg, S. (red.). *Kompensationsåtgärder vid exploatering i kultur- och naturmiljöer*. Fjällbacka: Kulturlandskapet.
- Statistiska centralbyrån (2010). Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000-2005. urn:nbn:se:scb-2010-mi12sm1003_pdf.
Tillgänglig 2021-08-08:
https://www.scb.se/contentassets/1835efab25ac4c83ad2c592ccf3239a1/mi0805_2005a01_sm_mi12sm1003.pdf
- Ståhle, A. (red.) (2003). *Sociotophandboken - Planering av det offentliga uterummet med stockholmarna och sociotopkartan*. SBK 2003:2. Stockholm: Stadsbyggnadskontoret.
- Ståhle, A. (2005). *Mer park i tätare stad*. Doctoral dissertation. Stockholm: KTH.
- Sörensen, A-B. (red.) (2014). *Rapport från projektet Underhållsskulden*. Alnarp: SLU och Movium
- Taylor, L., & Hochuli, D. F. (2017). Defining greenspace: Multiple uses across multiple disciplines. *Landscape and Urban Planning*, 158, 25-38.

Tunström, M. (2012). Miljonprogrammet – het debatt om utvecklingen framåt. I *Formas Fokuserar 20. Miljonprogrammet - utveckla eller avveckla* (s. 113–121). Stockholm: Formas.

Tägil, T., Bygga och bo. (1997). *Lund: Föreningen gamla Lund, årsbok 79*.

5.1.2. Dokument, Lunds kommun:

Lund (2006). Grönstruktur- och naturvårdsprogram för Lunds kommun. Antaget av kommunfullmäktige 2006-03-30.

Lund (2016). Utbyggnads- och boendestrategi 2025. Antagen av kommunfullmäktige september 2016. *Tillgänglig 2021-08-08*: <https://www.lund.se/trafik--stadsplanering/oversiktsplan/utbyggnads--och-boendestrategi-2025/>

Lund (2018a). Lunds kommuns översiktsplan. Antagen av kommunfullmäktige 2018-10-11. *Tillgänglig 2021-08-08*: <https://www.lund.se/trafik--stadsplanering/oversiktsplan/>

Lund (2018b). Detaljplan för del av Galgevången 1:20 m fl. i Lund, Lunds kommun. *Samrådshandling*, PÅ 31/2013 1281K-P243. Upprättad: 2018-05-11. *Tillgänglig 2021-08-08*: https://www.lund.se/globalassets/lund.se/traf_infra/detaljplaner-och-omra/galgevangen-120-del-av/samrad/planbeskrivningen-2018-05-11.pdf

Lund (2020). Grönprogram för Lunds kommun. Antaget av kommunfullmäktige 2020-01-30. *Tillgänglig 2021-08-08*: https://www.lund.se/globalassets/lund.se/bygg_bo/natur-naturvard/gronprogram/gronprogram_antaget_30jan2020.pdf

Lund (2021). Detaljplan för del av Galgevången 1:20 m fl. i Lund, Lunds kommun. *Granskningshandling*, PÅ 31/2013 1281K-P243G. Upprättad: 2021-04-09. *Tillgänglig 2021-08-08*: https://www.lund.se/globalassets/lund.se/traf_infra/detaljplaner-och-omra/galgevangen-120-del-av/granskning/planbeskrivningen-2021-04-09.pdf

Lund. PM 5 – Förtätning i Lund. Lunds kommuns översiktsplan. *Tillgänglig 2021-08-08:*
https://www.lund.se/globalassets/lund.se/traf_infra/oversiktsplan/oplasmer/pm5_fortatning-i-lund.pdf

Lund. PM 9 – Grön infrastruktur och ekosystemtjänster. Lunds kommuns översiktsplan. *Tillgänglig 2021-08-08:*
https://www.lund.se/globalassets/lund.se/traf_infra/oversiktsplan/oplasmer/pm9_gron-infrastruktur-och-ekosystemtjanster.pdf

Lund. PM 12 – Ett klimatanpassat Lund. Lunds kommuns översiktsplan. *Tillgänglig 2021-08-08:*
https://www.lund.se/globalassets/lund.se/traf_infra/oversiktsplan/oplasmer/pm12_ett-klimatanpassat-lund.pdf

5.1.3. Elektroniska källor:

Forss, C. & Hahne, L. (19 september 2011). En politik för utveckling. UNT Debatt. *Upsala Nya Tidning*. Uppsala. *Tillgänglig 2021-08-08:*
<https://unt.se/debatt/en-politik-for-utveckling-1459269.aspx>

5.1.4. Intervjuer:

2021 05 10: Intervju med person A, planingenjör, stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun. Digital intervju, 47 minuter, via videokonferensprogram (Microsoft Teams). Ljudinspelning i formatet m4a.

2021 05 11: Intervju med person B, landskapsarkitekt, tekniska förvaltningen, Lunds kommun, samt person C, landskapsarkitekt, stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun. Digital intervju, 36 minuter, via videokonferensprogram (Microsoft Teams). Ljudinspelning i formatet m4a.

Tack

Till min handledare Karl Lövré, för tålmodigt lugn, engagemang och inspiration.

Till intervjupersonerna för ert aktiva deltagande.

Till Ida för all hjälp både i och utanför uppsatsarbetet.

Till barnen för att ni finns – det räcker.